

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

GOED VERKORT?

**OVER DE PROGRAMMERING EN
VERANTWOORDING VAN (VER)KORTE
OPLEIDINGEN IN HET HOGER
BEROEPSONDERWIJS**

Utrecht, 9 november 2012

VOORWOORD

Wij hebben een onderzoek uitgevoerd naar (ver)korte opleidingen in het hoger beroepsonderwijs. De soms grote nadruk op 'kort, snel en makkelijk' in de werving van studenten trok onze aandacht. Vooral de informatie over opleidingsduur en studielast riep vragen op. Daarom voerden wij een vooronderzoek uit naar deze thema's, waarna we dertien opleidingen van dertien verschillende instellingen voor bekostigd en vooral niet-bekostigd hoger beroepsonderwijs nader onderzochten.

Variëteit in het systeem van hoger onderwijs is van groot belang. Zo vormen bijvoorbeeld deeltijdopleidingen en duale opleidingen voor veel werkende mensen een mogelijkheid om zich verder te ontwikkelen, al dan niet ten behoeve van hun carrière. Wij vinden het daarbij belangrijk dat de opleidingen zich vanuit de wettelijke vereisten zorgvuldig verantwoorden, juist ook voor die onderdelen die studenten niet hoeven te volgen of versneld kunnen afronden. Verder dient het totale curriculum aantoonbaar aan de maat te zijn in termen van studielast en examinering, zonder dat wij een inhoudelijk oordeel hebben over die totale structuur en in het besef dat met name in het niet-bekostigd onderwijs studenten lang niet altijd het gehele programma afmaken.

Wij hebben vastgesteld dat de studielast bij twaalf van de dertien opleidingen te gering is, ook als we (waar dat aan de orde is) rekening houden met de ervaring en leeftijd van de studenten. Het gaat om forse afwijkingen: gemiddeld is 45 procent van de studielast onvoldoende onderbouwd. Daarnaast schiet de naleving van wettelijk voorgeschreven kwaliteitswaarborgen vaak tekort, zoals de niveaubewaking door examencommissies, goede documentatie van de opleiding en een juiste presentatie van het opleidingsaanbod. Het resultaat is al met al zorgwekkend.

Het onderzoek betreft een beperkt aantal opleidingen, die op basis van een risicoanalyse werden geselecteerd. De uitkomsten geven dan ook geen representatief beeld van het hoger beroepsonderwijs als geheel. Wel gaat het om meer dan een enkel incident.

'Goed verkort' is in het onderzochte gedeelte van het hoger beroepsonderwijs geen vanzelfsprekendheid, terwijl dat wel zo zou moeten zijn. Daarom vragen wij de minister en instellingen om in overleg te bepalen wat er nodig is om dit wel te bereiken. Wij hebben de betreffende instellingen onder geïntensiveerd toezicht geplaatst. Ook zal een uitbreiding van het onderzoek plaatsvinden naar andere instellingen waar het aanbod van (verkorte) opleidingen vragen oproept; wij zullen dit onderzoek afstemmen op de uitkomsten van genoemd overleg.

Drs. H.G.J. Steur
De hoofdinspecteur hoger onderwijs

INHOUD

1   SAMENVATTING 4

2   INLEIDING 8

- 2.1   Aanleiding 8
- 2.2   Onderzoeksvraag 9
- 2.3   Selectie opleidingen 11
- 2.4   Beoordelingskader 12
- 2.5   Werkwijze 13
- 2.6   Leeswijzer 13

3   BEVINDINGEN 14

- 3.1   Studielast 14
- 3.2   Beroepspraktijkvorming 21
- 3.3   Functioneren examencommissies 23
- 3.4   Wettelijk voorgeschreven documentatie 25
- 3.5   Presentatie van het opleidingsaanbod 29
- 3.6   Tot slot 31

4   CONCLUSIES 33

- 4.1   Antwoord op de onderzoeksvraag 33
- 4.2   Toelichting 33

5   VERVOLG 37

BIJLAGE I: BEOORDELINGSKADER 38

1 SAMENVATTING

Belang van een leven lang leren

Een aanzienlijk aantal hbo-studenten is al wat ouder en heeft meer leef- en werkervaring dan de student die rechtstreeks vanuit het middelbaar onderwijs aan de opleiding begint. Flexibele opleidingen en maatwerktrajecten die hen in staat stellen een opleiding vlot te doorlopen zijn dan ook een groot goed omdat het mogelijkheden biedt voor verdere loopbaanontwikkelingen en, meer in het algemeen, voor *een leven lang leren*. Dit geldt zeker als de opleiding voortbouwt op eerder verworven kennis en ervaring of als de werkomgeving van de student een passende rol krijgt in het opleidingstraject. Goed onderwijs aan deze groep studenten is ook van groot belang voor de Nederlandse kenniseconomie.

Voldoende waarborg voor volwaardige hbo-programma's?

De kwaliteit van alle opleidingen in het hoger onderwijs moet gewaarborgd zijn. Dat geldt ook voor aangepaste programma's of speciale varianten. Snelle en korte opleidingstrajecten mogen er niet toe leiden dat concessies worden gedaan aan de kwaliteit, het niveau of de studeerbaarheid van opleidingen. Indicaties dat aan de geldende wettelijke voorschriften niet altijd wordt voldaan leidden tot een onderzoek met als centrale vraag: hoe waarborgen instellingen dat in (ver)korte, versnelde of geïntensiveerde opleidingstrajecten de eindkwalificaties in volle omvang worden gerealiseerd en dat de opleiding studeerbaar is?

Werkwijze

Het onderzoek is risicogericht. Wij maakten op basis van vooraf beschikbare informatie een selectie van dertien opleidingen van dertien verschillende instellingen: tien hbo-bacheloropleidingen van niet-bekostigde instellingen en drie hbo-bacheloropleidingen van bekostigde instellingen. Bij deze opleidingen vond een onderzoek op locatie plaats. Voorafgaand aan het bezoek is instellingen gevraagd om documentatie toe te zenden. Tijdens het bezoek is aanvullende documentatie beoordeeld en werd gesproken met het management van de opleiding en de examencommissie. Na het bezoek werd een conceptrapportage aan de instelling toegezonden en werd de schriftelijke reactie van de instelling verwerkt. Over de concepttekst vond steeds een apart gesprek plaats. Gelet op het kritische karakter van een aantal rapporten hebben wij er in afwijking van de gangbare procedure voor gekozen alle instellingen een tweede conceptrapportage voor te leggen. Na verwerking van de tweede reactie werd de rapportage vastgesteld.

Onvoldoende waarborg

Voor alle dertien onderzochte opleidingen geldt in meer of mindere mate dat onvoldoende wordt voldaan aan de wettelijke kwaliteitswaarborgen. Gevolg is dat onvoldoende is gewaarborgd dat de beoogde eindkwalificaties in de volle breedte en op het gewenste niveau worden gerealiseerd. Twaalf van de dertien opleidingen kunnen een aanzienlijk deel van de totale studielast niet of onvoldoende onderbouwen in termen van vrijstellingen of studie-inspanningen. Bij elf daarvan geldt dat voor een vijfde tot zelfs tweederde van de verwachte studielast van 240 EC.¹ Het gaat hier niet alleen om een probleem van presentatie of documentatie. Aanzienlijke aantallen studiepunten worden onterecht toegekend, dat wil zeggen zonder dat daar een grond voor is. Veel opleidingen beschikken daarnaast niet over een goed functionerende examencommissie en een adequate onderwijs- en examenregeling. De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) wordt door de onderzochte opleidingen op deze punten vaak niet of onvoldoende nageleefd. Ook zien we dat instellingen niet altijd goed communiceren

---

¹ EC staat voor European credit point. Een studiepunt omvat 28 studie-uren. Een voltijdse hbo-bacheloropleiding bestaat in beginsel uit vier studiejaren van elk 60 EC, in totaal dus 240 EC, ofwel 6.720 studie-uren.

over de accreditatiestatus van hun opleidingsaanbod, waardoor bij (aankomende) studenten verkeerde verwachtingen kunnen worden gewekt.

Toelichting

Studielast

Bij twaalf van de dertien onderzochte hbo-bacheloropleidingen wijkt de door ons berekende studiebelasting aanzienlijk af van wat op grond van de WHW (artikel 7.4b) mag worden verwacht. De afwijkingen variëren van 20 tot 65 procent. Gemiddeld kon 45 procent van de te verwachten studielast niet of onvoldoende worden onderbouwd. Dat betekent dat gemiddeld van 110 van de 240 EC van de twaalf betreffende opleidingen niet aannemelijk kan worden gemaakt dat er een studie-inspanning of een verantwoorde vrijstelling tegenover staat. Soms worden aanzienlijke aantallen studiepunten generiek en normatief toegekend, dus zonder rekening te houden met de situatie van de individuele student en zonder dat er een studie-inspanning tegenover staat of dat sprake is van een verantwoorde vrijstelling. Dat gebeurt vooral als studenten naast de opleiding een baan hebben. Hoe de werkring een rol speelt in de opleidingen en op grond waarvan dit tot het toekennen van studiepunten leidt is vaak onduidelijk. Soms ontbreekt een deel van het curriculum omdat het standaard wordt vrijgesteld, zodat de opleiding alleen op papier optelt tot 240 EC.

Examencommissie

Nagenoeg alle opleidingen beschikken over een examencommissie die qua samenstelling aan de wettelijke eisen voldoet. Examencommissies zijn zich in het algemeen goed bewust van hun formele taken; ze zien in dat hun functioneren moet verbeteren en werken aantoonbaar aan de eigen professionalisering. Acht van de dertien examencommissies vervullen de wettelijke taken namelijk nog niet naar behoren; vier examencommissies doen dat ten dele. De inspectie constateert tekortkomingen die direct verband houden met de breedte, de diepgang en het niveau van de opleiding en van afgestudeerden. Tijdens de bezoeken is gebleken dat examencommissies deze vraagstukken, en de samenhang daartussen, afgelopen jaren nog onvoldoende tot hun werkdomein rekenden. Zeker sinds de taakverzwaring van de examencommissie per september 2010 met de invoering van de Wet versterking besturing wordt een zelfbewuste en proactieve houding van de examencommissie verwacht ten aanzien van haar hoofdtaak, namelijk het vaststellen of afgestudeerden in voldoende mate de eindkwalificaties beheersen.

Informatie over de opleiding

Zowel over de studielastnormen als over de werkelijke studiebelasting van studenten is bij de meerderheid van de opleidingen onvoldoende informatie beschikbaar. Adequate evaluatiegegevens over de gerealiseerde studielast ontbreken bij bijna alle opleidingen. Geen van de opleidingen voldoet wat dat betreft volledig aan de eisen die de WHW stelt. Bij een meerderheid van de opleidingen was ook de wettelijk voorgeschreven informatie over de opleiding als geheel ontoereikend, waardoor deze onvoldoende kon dienen als handvat voor student, docent, management en examencommissie. De onderwijs- en examenregeling bevat vaak onvoldoende informatie over één of meer van de volgende onderwerpen: de beoogde eindkwalificaties, de programma-inhoud, de toetsing, de opleidingsvarianten, de vrijstellingen, de studielast en studieduur en de rol van de beroepspraktijkvorming binnen de opleiding.

De wet en de praktijk

De wetgever verwacht dat aan alle groepen studenten, ongeacht hun leeftijd, achtergrond, werkervaring of opleidingsvariant een volwaardige opleiding wordt geboden en dat vrijstellingen zorgvuldig worden toegekend. Aan het diploma is een vast aantal EC verbonden. Bij een hbo-diploma gaat het om 240 EC. De onderliggende studielast moet transparant onderbouwd zijn en periodiek worden geëvalueerd. De WHW biedt ruimte voor maatwerk aan diverse doelgroepen en is op dit punt voldoende duidelijk voor alle vormen van hoger onderwijs: voltijd,

deeltijd en duaal. De studielastvereisten stellen hoge eisen aan het ontwerp van curricula en de verantwoording van de programmering, zeker voor specifieke doelgroepen. Daarbij zien we dat het onderscheid tussen deeltijdse, voltijdse en duale vormen van onderwijs in de praktijk echter niet altijd duidelijk is. Ook geven instellingen aan dat het wettelijk kader hen onvoldoende normatief houvast biedt voor het flexibel inrichten van opleidingstrajecten. Wij vragen ons af of dit de oorzaak is, immers de ruimte die de wet biedt vraagt om een verantwoording van het gebruik van die ruimte. In ieder geval is het zo dat de praktijk problemen bij inrichting en verantwoording van de programma's laat zien. Zo doen bijvoorbeeld veel deeltijdopleidingen in hun onderbouwing van de studielast een beroep op de werkplek. Artikel 7.27 van de wet voorziet expliciet in de mogelijkheid voor deeltijdopleidingen om de werkplek een rol te geven in de opleiding, maar stelt daarbij als voorwaarde dat dit in de onderwijs- en examenregeling is uitgewerkt. Niet alleen schort het daar vaak aan, ook zien we dat juist in dit verband vaak onterecht studiepunten worden toegekend, namelijk zonder dat daar leerdoelen of studie-inspanningen tegenover staan.

Informatie over het opleidingsaanbod

Zes van de dertien instellingen verstrekken onjuiste of ontoereikende informatie over de status van (een deel van) het bredere opleidingsaanbod. Dit reikt verder dan de onderzochte opleidingen. Van ontoereikende informatie is bijvoorbeeld sprake als:

- in informatiebrochures en/of op de website opleidingen worden vermeld die niet geaccrediteerd zijn terwijl dit niet of niet duidelijk wordt aangegeven;
- nog niet geaccrediteerde opleidingen zonder toelichting als geaccrediteerde opleidingen worden vermeld;
- cursussen dezelfde naam hebben als gehele opleidingen;
- uitstroom- of afstudeervarianten als opleidingen worden gepresenteerd.

In alle gevallen is de instelling er op gewezen dat de communicatie onvoldoende transparant is en studenten op het verkeerde been kan zetten. Gedurende het onderzoek is de informatie overigens al aanzienlijk verbeterd.

Reikwijdte bevindingen

Het onderzoek betreft een beperkt aantal opleidingen, die op basis van een risicoanalyse werden geselecteerd. Bij de dertien opleidingen samen waren in elk van de afgelopen drie jaren gemiddeld zo'n 1.700 studenten ingeschreven. In totaal studeerden in deze periode zo'n 750 mensen af. Uit onze werkwijze vloeit voort dat de uitkomsten geen representatief beeld geven van het hoger beroepsonderwijs als geheel. Wel gaat het om meer dan een enkel incident. Niet alle opleidingen die bij ons vragen oproepen maakten in deze fase deel uit van het onderzoek. De situaties waar wij het risico het grootst achtten werden onderzocht. Bij het onderzoek waren tien niet-bekostigde instellingen en drie bekostigde instellingen betrokken.

Bij een aantal niet-bekostigde instellingen waarvan een opleiding werd onderzocht is sprake van tekortkomingen die kunnen voortkomen uit instellingsbreed beleid, waardoor problemen zich ook bij andere dan de onderzochte opleiding kunnen voordoen. In het bekostigd onderwijs is dat in mindere mate zo en betreft het eerder incidentele gevallen. Er is in het bekostigd onderwijs een aanzienlijk kleinere proportie opleidingen onderzocht dan in het niet-bekostigd onderwijs. Er kan op basis van dit onderzoek geen stelselbrede conclusie worden getrokken, ook niet wat betreft de deelsectoren bekostigd en niet-bekostigd onderwijs en hun onderlinge verhouding.

Afstemming met de NVAO

Van twee van de dertien opleidingen heeft de NVAO recent geconstateerd dat het eindniveau van afstudeerwerken niet aan de eisen voldoet. Deze opleidingen zitten in een hersteltraject. Bij drie andere opleidingen constateerde de NVAO recent dat het eindniveau van de studenten aan de maat is. De overige acht opleidingen worden binnenkort gevisiteerd in verband met het verlopen van de

accreditatietermijn van deze opleidingen. De inspectie heeft de NVAO geïnformeerd over de uitkomsten van het onderzoek. In reactie heeft de NVAO het volgende aangegeven.

De NVAO beoordeelt accreditatieaanvragen die na september 2009 werden gedaan aan de hand van de volgende criteria. Een hbo-bacheloropleiding heeft een studielast van 240 studiepunten. Hierop zijn geen uitzonderingen mogelijk. Vrijstellingen kunnen op basis van individuele beoordeling worden gegeven, maar een programma waarin structureel vrijstelling wordt verleend voor bepaalde categorieën studenten kan niet worden geaccrediteerd. Een studieprogramma van een geaccrediteerde voltijdse opleiding wordt aangeboden in de vorm van 60 studiepunten per jaar. Voor deeltijdse en duale opleidingen geldt deze norm niet (minder punten per jaar zijn mogelijk). Goed beargumenteerd is bij opleidingen van private instellingen een verkort intensief programma mogelijk van max. 80 studiepunten per jaar, wanneer de instelling aantoont dat de studenten zorgvuldig worden geselecteerd met het oog op het intensieve programma; dat het programma in redelijkheid studeerbaar is voor geselecteerde studenten; dat de voorzieningen en de beschikbaarheid van het personeel adequaat zijn om het intensieve programma haalbaar te maken en dat het beoogde eindniveau wordt gerealiseerd. Bacheloropleidingen bij bekostigde instellingen moeten - in verband met de eisen van toegankelijkheid en studeerbaarheid - in alle gevallen een programma aanbieden van 60 studiepunten per jaar. Daarbinnen kunnen verkorte varianten met een hogere belasting worden aangeboden.

Vervolg

Bij alle dertien opleidingen vindt vervolgtoezicht van de inspectie plaats. De opleidingen dienen de tekortkomingen binnen een jaar te verbeteren. In de tussentijd volgen wij door middel van gesprekken met het bevoegd gezag de voortgang en de ontwikkelingen. Ook vragen wij instellingen na te gaan of vergelijkbare problemen zich voordoen bij opleidingen die nu niet in het onderzoek waren betrokken, en vragen wij zo nodig ook daar actie te ondernemen. Met dezelfde boodschap zullen wij alle aanbieders van geaccrediteerd hoger beroepsonderwijs aanschrijven. Met de NRTO en de HBO-raad gaan wij het gesprek aan over onderliggende oorzaken en de noodzaak van structurele verbeteringen.

Indien bij het onderzoek naar de verbetering blijkt dat de tekortkomingen voldoende zijn hersteld, wordt het geïntensiveerde toezicht beëindigd. Als de gewenste verbeteringen onvoldoende zijn gerealiseerd kan de inspectie maatregelen treffen. In het uiterste geval kan dat betekenen dat de inspectie de minister zal adviseren een instelling het recht te ontnemen om de geaccrediteerde opleiding(en) aan te bieden.

Wanneer instellingen voldoende tijd hebben gekregen om in de eigen organisatie onderzoek te doen en verbeteringen in gang te zetten, voeren wij een tweede fase van het onderzoek uit. Dit zal niet plaatsvinden voor begin 2014. Dit is gericht op andere opleidingen van instellingen waar al een onderzoek heeft plaatsgevonden en op opleidingen van instellingen die nog niet in het onderzoek waren betrokken.

Aanbeveling

Ons onderzoek leidt tot zorg over de studielast, het vrijstellingenbeleid, de informatie en documentatie en het functioneren van examencommissies, en daarmee over de borging van het eindniveau van de opleidingen in kwestie. Het is van belang dat de minister met (de vertegenwoordigers van) de instellingen in het hoger onderwijs spreekt over de wijze waarop opleidingen, en in het bijzonder deeltijd- en duale trajecten en maatwerktrajecten voor specifieke groepen studenten, het best kunnen worden vormgegeven om deze problematiek het hoofd te bieden. Vertrekpunt is daarbij de wettelijke opdracht aan instellingen om de met het diploma verbonden studielast goed te onderbouwen en te evalueren.

2 INLEIDING

2.1 Aanleiding

Een leven lang leren

Een aanzienlijk deel van de studenten in het bekostigd en niet-bekostigd hoger beroepsonderwijs behoort niet tot de groep van 17- of 18-jarige mbo-ers of havisten die na het middelbaar onderwijs direct doorstromen naar een vervolgopleiding in het hoger onderwijs. Zo volgde afgelopen jaren in het bekostigd hoger beroepsonderwijs zo'n vijftien procent van alle studenten een deeltijdopleiding. Het gaat om ruim 60.000 studenten, die veelal wat ouder zijn en vaak al werken. In het niet-bekostigd onderwijs heeft zelfs het overgrote deel van de studentenpopulatie deze kenmerken. Naar schatting gaat het hier om 80.000 studenten.²

Goed onderwijs aan deze studenten is van groot belang voor het individu en voor de Nederlandse kenniseconomie als geheel. Juist voor deze studentengroepen zijn opleidingstrajecten die aansluiten bij eerdere leef- en werkervaring belangrijk, onder andere vanuit het perspectief van *een leven lang leren*. Flexibele opleidingen en maatwerktrajecten die studenten in staat stellen de opleiding vlot te doorlopen zijn daarom een groot goed. Dat geldt zeker als de opleiding voortbouwt op eerder verworven kennis en ervaring of als de werkomgeving van de student een passende rol krijgt in het opleidingstraject, zodat de opleiding direct kan bijdragen aan de verdere loopbaanontwikkeling.

Het belang van deeltijdonderwijs en maatwerktrajecten worden onderstreept door de regering. Op basis van een brede verkenning naar belang en toekomst van het deeltijdonderwijs, passend binnen de Strategische Agenda Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap, heeft de toenmalige staatssecretaris het beleidsvoornemen geformuleerd om via vraagsturing (inclusief vraagfinanciering) tot een toekomstbestendig deeltijdonderwijs te komen, dat een wezenlijke bijdrage kan leveren aan een leven lang leren en een goed functioneren van de arbeidsmarkt. Over de uitkomsten van de verkenning werd de Tweede Kamer bij brief van 30 maart 2012 geïnformeerd. In deze brief worden de maatregelen besproken die er toe dienen de toekomstbestendigheid van het deeltijdonderwijs te bevorderen. Als belangrijkste maatregel wordt aangekondigd dat in 2014/2015 experimenten mogelijk worden gemaakt gericht op flexibiliteit en vraaggerichtheid van het deeltijdonderwijs.

Opleidingsduur en studielast

De kwaliteit van alle opleidingen in het hoger onderwijs moet gewaarborgd zijn. Dat geldt ook voor aangepaste programma's of speciale varianten. Snelle studieroutes en intensieve trajecten mogen er niet toe leiden dat concessies worden gedaan aan kwaliteit, niveau of studeerbaarheid. Zij dienen te voldoen aan de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). Naar aanleiding van ervaringen in het toezicht, publiek toegankelijke informatie over het onderwijs en externe signalen vroegen wij ons af of in het hoger beroepsonderwijs aan deze voorschriften altijd wordt voldaan. Onze vragen betreffen in het bijzonder de aspecten opleidingsduur, studielast, vrijstellingen en de rol van de beroepspraktijk in de opleiding.

De manier waarop onderwijsinstellingen hun opleidingen presenteren kan soms een eerste aanleiding zijn voor kritische vragen. Bekostigde en vooral niet-bekostigde aanbieders van hoger onderwijs werven studenten vaak met informatie waarin de

---

² Brief van de staatssecretaris van OCW aan de Tweede Kamer, vergaderjaar 2011–2012, 31 288, nr. 285, 30 maart 2012, pagina 2. In het wetenschappelijk onderwijs gaat het om bijna 9.000 studenten.

nadruk ligt op lage kosten en op de snelheid en het gemak waarmee de opleiding kan worden doorlopen.

Enkele voorbeelden van de afgelopen jaren:

- *'Nederland heeft ondernemers nodig en die leveren wij. Met een bacheloropleiding in 3 jaar' (Radioreclame)*
- *'Waar je elders in 4 jaar een hbo-opleiding voltooit, ben je bij [...] in 3 jaar Bachelor' (Website)*
- *'Als je aan een hbo-bachelor denkt, denk je aan jarenlang studeren en veel onnodige theorie... Bij [...] is dat niet het geval' (Televisiereclame)*
- *'Alle opleidingen zijn perfect te combineren met een baan en met een hobby. Slechts enkele uurtjes studie per week brengen je carrière al snel in een stroomversnelling. [...] Het is echt niet moeilijk en je zult zien dat jij het ook kunt' (Website)*

Opvallend is dat dimensies als prijs, snelheid en gemak vaak de overhand hebben op dimensies als inhoud, uitdaging, breedte, diepgang of niveau. Dat blijkt niet alleen uit reclame-uitingen maar ook uit inhoudelijke documentatie van en over de opleidingen, zoals de studiegids of de onderwijs- en examenregeling. Een voorbeeld is dat deeltijdopleidingen in het hbo soms generiek - dat wil zeggen zonder differentiatie naar vooropleiding of andere kenmerken van de student - met een opvallend korte opleidingsduur van 3,5 of zelfs 3 jaar worden geprogrammeerd. Dat is korter dan een reguliere voltijdopleiding, die in het algemeen vier jaar duurt. Vooral als studenten geacht worden te studeren naast een volledige baan die in de opleiding verder geen rol speelt roept dat vragen op over de studeerbaarheid van de opleiding of over de volwaardigheid van het programma. Dat laatste is het geval als de totale studielast aanzienlijk geringer is dan wat op grond van de WHW mag worden verwacht. Dergelijke situaties vormden de aanleiding voor een onderzoek.

2.2 Onderzoeksvraag

Kwaliteitswaarborgen

Korte of versnelde opleidingstrajecten dienen aan een aantal voorwaarden te voldoen:

1. er moet sprake zijn van een passende toelatings- en intakeprocedure waarbij - voor zover relevant - eerder verworven kennis en ervaringen op verantwoorde wijze tot vrijstellingsbeslissingen leiden;
2. de inrichting van het programma en de geprogrammeerde studielast moeten de student in staat stellen in de geplande tijd de gewenste eindkwalificaties te realiseren zoals die in de onderwijs- en examenregeling moeten zijn vastgelegd;
3. bij een beroep op de huidige werkplek moet de functie daarvan in de opleiding duidelijk zijn, evenals de criteria waaraan de werkplek moet voldoen;
4. vooraf en tijdens de opleiding wordt goede informatie aan de student verstrekt over deze (en verwante) onderwerpen;
5. elke student doorloopt een volwaardige opleiding zoals bedoeld in de WHW, op basis van een programma dat door de NVAO geaccrediteerd is;
6. de examencommissie vervult haar wettelijke taken naar behoren.

Deze randvoorwaarden voor kwaliteit komen voort uit de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW).

Vraagstelling

Het voorgaande leidde tot de onderzoeksvraag: hoe waarborgen instellingen dat in (ver)korte, versnelde of geïntensiveerde opleidingstrajecten de eindkwalificaties in volle omvang worden gerealiseerd en dat de opleiding studeerbaar is?

Belang wettelijke randvoorwaarden

De aard en omvang van de studie-inspanningen van studenten zijn sterk bepalend voor de breedte, de diepgang en het niveau van de eindkwalificaties (competenties) die zij zich eigen maken. De WHW kent diverse voorschriften, bijvoorbeeld voor de studielast en voor duaal onderwijs, en schrijft daarnaast kwaliteitswaarborgen voor, zoals een goed functionerende examencommissie en adequate en toegankelijke informatie voor de (aankomende) student. Gegevens over de geprogrammeerde duur van een opleiding, de studielastnormering en de werkelijke studielast vormen vooral in combinatie een goede indicator voor het gewicht van de opleiding en de studeerbaarheid van het programma.

Aanzienlijke afwijkingen

Met een 'aanzienlijk geringere studielast dan verwacht mag worden' (zie paragraaf 2.1) bedoelen wij dat de werkelijke studielast meer dan tien procent afwijkt van de op grond van artikel 7.4b van de WHW te verwachten 240 EC.³ Grotere afwijkingen roepen bij ons vragen op. Dat is ook het geval als bijvoorbeeld een voltijdopleiding in standaardvorm, dat wil zeggen voor alle studenten ongeacht hun kenmerken of achtergrond, in minder dan de verwachte vier jaar wordt aangeboden, en zeker als dat voor deeltijdopleidingen geldt. De grenzen kunnen niet heel scherp worden bepaald. Steeds dient het totaal van de opleiding en de kwaliteitswaarborgen in ogenschouw te worden genomen. Onderwijs verzorgen is geen boekhouden of wiskunde bedrijven; ook de wettelijke uitgangspunten van studieduur en studielast zijn gemiddelden die niet op elke afzonderlijke student van toepassing zijn.

Dat situaties vragen oproepen wil ook niet meteen zeggen dat er iets mis is. Wel mag worden verwacht dat de opleiding aanzienlijke afwijkingen kan toelichten en verantwoorden.

Opleiding en traject

In het onderzoek wordt geen onderscheid gemaakt tussen reguliere opleidingstrajecten en opleidingen die naast een reguliere variant één of meer separate alternatieve trajecten of maatwerkvormen kennen. Het object van onderzoek is de geaccrediteerde opleiding die door de overheid erkend is, in al zijn verschijningsvormen. De aanduiding '(ver)kort of versneld traject' omvat dus alle opleidingen en opleidingstrajecten die in aanzienlijk minder dan de nominale duur of met een aanzienlijk geringere studielast worden aangeboden.

Afstemming met de NVAO

De inspectie onderzoekt niet of en in welke mate de eindkwalificaties worden gerealiseerd; die taak is voorbehouden aan de NVAO. Wel onderzoeken wij of de WHW wordt nageleefd. Het gaat dan met name om de wettelijke kwaliteitswaarborgen, waaronder adequate documentatie van de opleiding en een examencommissie die overeenkomstig de WHW functioneert. Verder zijn de algemene bepalingen over de opleiding van belang, zoals die met betrekking tot de studielast en de evaluatie daarvan. Op het moment dat opleidingen op één of meer van deze onderwerpen niet aan de wettelijke eisen voldoen dient zich de vraag aan of de beoogde eindkwalificaties in alle gevallen in de volle breedte en met de gewenste diepgang worden gerealiseerd. Als sprake is van twijfel informeren wij de NVAO. De NVAO beslist vervolgens of zij zelf vervolgstappen zet en wat de inhoud daarvan is.

---

³ EC staat voor European credit point. Een studiepunten omvat 28 studie-uren. Een voltijdse hbo-bachelopleiding bestaat in beginsel uit vier studiejaar van elk 60 EC, in totaal dus 240 EC, ofwel 6.720 studie-uren.

2.3 Selectie opleidingen

Risico-oriëntatie

Wij hebben de onderzochte opleidingen niet op basis van een aselechte steekproef gekozen. Er is sprake van een risicogericht onderzoek en niet van een onderzoek dat beoogt een representatief beeld te geven van het hoger onderwijs als geheel. Begonnen is wel met een aselechte steekproef van 50 procent van alle instellingen voor hoger onderwijs die geaccrediteerd bacheloronderwijs aanbieden. Het betrof instellingen voor bekostigd en niet-bekostigd wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs. Deze selectie is aangevuld met opleidingen en instellingen waarover op grond van signalen van derden en gegevens uit het toezicht informatie beschikbaar was die vragen oproep vanuit het perspectief van de onderzoeksvraag.

Vooronderzoek

Van 52 instellingen is in het vooronderzoek eerst de website geanalyseerd. Per instelling is - afhankelijk van de omvang van het aanbod - de informatie van één of meerdere opleidingen onderzocht. Het ging om 174 opleidingen; zo'n zes procent van het totale aantal geaccrediteerde opleidingen in het hoger onderwijs. Daarbij is gekeken naar de volgende aspecten:

1. de omvang van de (geprogrammeerde) opleidingsduur,
2. de omvang van de (genormeerde en gerealiseerde) studielast,
3. de omvang van vrijstellingen en de wijze waarop deze worden verleend,
4. de wijze waarop en de mate waarin de beroepspraktijk een rol speelt in de opleiding,
5. de kwaliteit van de informatie over deze onderwerpen,
6. de informatie over overige kwaliteitswaarborgen, zoals de examencommissie.

Op basis van deze informatie konden risico's worden geduid voor de naleving van de wet, de kwaliteitswaarborgen, de studeerbaarheid en/of het volledig realiseren van de eindkwalificaties. Als voorbeeld kan dienen dat een opleiding met een korte opleidingsduur wordt geprogrammeerd terwijl uit de beschikbare informatie niet duidelijk wordt waarom deze sneller kan worden doorlopen dan bij andere instellingen (of sneller kan worden doorlopen dan op grond van de WHW mag worden verwacht).

Selectie van opleidingen

Van de dertig meest opvallende opleidingen (bij evenzoveel instellingen) is vervolgens de onderwijs- en examenregeling en/of de documentatie over de accreditatie beoordeeld op grond van bovenstaande aspecten. Vervolgens is een selectie gemaakt van dertien opleidingen die voor een onderzoek in aanmerking kwamen. Daarvoor is een weging gemaakt van meer en minder risicovolle situaties. Alle dertig opleidingen riepen in meer of mindere mate vragen op. Alleen de meest risicovolle opleidingen werden in deze fase geselecteerd voor nader onderzoek. Het betrof tien hbo-bacheloropleidingen van niet-bekostigde instellingen en drie hbo-bacheloropleidingen van bekostigde instellingen.

In de selectie bevinden zich geen wetenschappelijke opleidingen. Voor universitaire deeltijdopleidingen geldt bijvoorbeeld dat de geprogrammeerde opleidingsduur gemiddeld bijna twee maal die van de voltijdopleiding is. Gecombineerd met de geprogrammeerde studietijd per week roept dat zelden of nooit vragen op. In het hoger beroepsonderwijs daarentegen is de geprogrammeerde duur van de deeltijdopleiding vaak vier jaar of zelfs drie jaar. Deze is daarmee gelijk aan of korter dan de verwachte duur van de voltijdopleiding (vier jaar) terwijl de studielast per week ook vaak gering is (20 uur of minder per week).

Aard geselecteerde opleidingen

Onderstaande tabel geeft inzicht in enkele kenmerken van de dertien onderzochte opleidingen. Het betreft de aard van de opleiding, de opleidingsvarianten, het inhoudelijke domein of werkveld waartoe de opleiding behoort, en de omvang van de instelling gemeten in aantallen geaccrediteerde opleidingen.

Tabel 1: Kenmerken onderzochte opleidingen

Kenmerk	Aantal
Aard van de opleiding	
a. wo	-
b. hbo-master	-
c. hbo-bachelor, bekostigd	3
d. hbo-bachelor, niet-bekostigd	10
Opleidingsvarianten⁴	
a. voltijd	3
b. deeltijd	10
c. duaal	3
d. Associate degree	1
Inhoudelijk domein	
a. Economie en management	7
b. ICT	3
c. Zorg en welzijn	3
Geaccrediteerde opleidingen per instelling	
a. minder dan 5	6
b. 5 à 10	3
c. meer dan 10	4

2.4 Beoordelingskader

Algemeen kader

Het onderzoek vindt plaats binnen de geldende wettelijke vereisten en afspraken. Wat dit laatste betreft is het Hoofdlijnenakkoord tussen het ministerie van OCW en de NRTO dat in januari 2012 tot stand kwam relevant. Daarin zijn de volgende voor dit onderzoek relevante passages opgenomen:

- ook privaat gefinancierde (voltijdse) hbo-bacheloropleidingen kennen conform de WHW vierjarige programma's met een omvang van 60 EC per jaar;
- verkorting, versnelling en maatwerkoplossingen zijn mogelijk mits passend bij de deelnemer(s) en op deugdelijke wijze vormgegeven;
- in het bijzonder voor vwo'ers is het van belang uitdagende leerroutes in te richten in de vorm van driejarige bachelortrajecten;
- reeds in augustus 2009 is met OCW en de NVAO overeengekomen dat verkorte intensieve programma's van 240 EC mogelijk zijn op voorwaarde dat door de aanbieder zeer goed is beargumenteerd dat er een zorgvuldige selectie plaatsvindt, het programma studeerbaar is, de voorzieningen en de beschikbaarheid van het personeel adequaat zijn en het eindniveau gerealiseerd wordt.

Overigens zijn ook in het Hoofdlijnenakkoord tussen de HBO-raad en het ministerie van OCW afspraken gemaakt over onderwerpen die aan het onderzoeksthema gerelateerd zijn, zoals studiesucces en flexibilisering.

Beoordelingskader

In november 2011 zijn de betrokken instellingen - en hun vertegenwoordigende organisaties de HBO-raad en de NRTO - schriftelijk over het onderzoek geïnformeerd. Voorafgaand aan het bezoek is het beoordelingskader voor dit onderzoek aan de instellingen toegezonden. Het beoordelingskader is een selectie van wettelijke bepalingen die relevant zijn voor het onderzoek. Het benoemt hoofdonderwerpen, en per hoofdonderwerp onderliggende aspecten, zo'n 20 in totaal.

In hoofdstuk 3 wordt het beoordelingskader inhoudelijk toegelicht in samenhang met de bevindingen. Het is tevens als bijlage bij dit rapport opgenomen.

⁴ Omdat een opleiding in meerdere varianten kan worden aangeboden is het totale aantal varianten groter dan dertien.

2.5 Werkwijze

Bezoek op locatie

Bij alle opleidingen heeft een bezoek plaatsgevonden door twee of drie medewerkers van de inspectie, gedurende een dag. Voor het bezoek is de instellingen gevraagd om de volgende documentatie toe te zenden:

1. de onderwijs- en examenregeling 2011/2012 zoals bedoeld in de WHW;
2. de studiegids van de opleiding;
3. eventuele aanvullende informatie die nodig is voor een goed beeld van:
  - a. het vrijstellingsbeleid en de vrijstellingsmogelijkheden van de opleiding;
  - b. de rol van de werkplek in de opleiding;
  - c. de opleidingsduur en studielast van de opleiding;
  - d. het maatwerk aanbod en het aanbod van verkorte of versnelde opleidingen;
4. enkele gegevens over studentenaantallen en de gemiddelde afstudeerduur van alle geaccrediteerde opleidingen samen en van de betreffende opleiding apart. Het betrof gegevens over de drie meest recente studie jaren.

Wij vroegen de opleidingen om tijdens het bezoek informatie ter beschikking te hebben over de werkelijke studielast, de examencommissie (besluiten, notulen) en door ons te selecteren studentendossiers (vrijstellingen, werkplekbeoordelingen, werkstukken, behaalde resultaten). Tijdens het bezoek is in alle gevallen gesproken met het management van de opleiding en de examencommissie. In veel gevallen vond ook een gesprek plaats met het bevoegd gezag. De keuze daartoe werd overgelaten aan de instelling. Daarnaast werden gegevens uit de digitale studenten- en/of cijferadministratie ingezien. In alle gevallen is aan het eind van de bezoekdag een terugkoppeling gegeven van de voorlopige bevindingen.

Rapportage en hoor & wederhoor

Na het bezoek werd een conceptrapportage aan de instelling gezonden. Over de concepttekst vond een apart gesprek plaats met vertegenwoordigers van de opleidingen. In een aantal gevallen is daarbij aanvullende documentatie beoordeeld. Vervolgens is de schriftelijke reactie van de instelling verwerkt. Gelet op het kritische karakter van een aantal rapporten hebben wij er in afwijking van de gangbare procedure voor gekozen alle instellingen een tweede conceptrapportage voor te leggen. Na verwerking van de reacties daar op zijn de rapportages vastgesteld. In de vier weken tussen vaststelling en openbaarmaking kregen de instelling de gelegenheid hun eventuele afwijkende zienswijzen kenbaar te maken die tegelijk met het rapport openbaar worden gemaakt.

Informatie aan derden

In verband met de ernst van de resultaten hebben wij al tijdens het onderzoek het departement van OCW, de NVAO, de NRTO en de HBO-raad geïnformeerd over de eerste indrukken en voorlopige bevindingen. Op basis van de dertien opleidingsrapportages is de nu voorliggende rapportage opgesteld. De conclusies zijn voorafgaand aan publicatie gepresenteerd aan de genoemde partijen.

2.6 Leeswijzer

Hoofdstuk 3 van het rapport beschrijft de bevindingen van het onderzoek. Hoofdstuk 4 presenteert het antwoord op de onderzoeksvraag en licht dat toe met onderliggende conclusies per onderwerp. Hoofdstuk 5 beschrijft het vervolg van het inspectietoezicht. Het beoordelingskader is als bijlage bijgevoegd. De belangrijkste aspecten daarvan worden in hoofdstuk 3 steeds in de aparte subparagrafen 'relevantie' en 'wettelijk kader' toegelicht.

3 BEVINDINGEN

Dit hoofdstuk geeft de bevindingen van het onderzoek weer. Achtereenvolgens komen de volgende onderwerpen aan de orde:

- studielast,
- beroepspraktijkvorming,
- examencommissies,
- wettelijk voorgeschreven documentatie,
- presentatie van het opleidingsaanbod.

De paragrafen zijn steeds op dezelfde wijze opgebouwd: eerst lichten we de relevantie van het onderwerp toe, daarna wordt het wettelijke kader geschetst en vervolgens presenteren we de bevindingen. Het hoofdstuk wordt afgesloten met korte grafische samenvatting van de bevindingen.

3.1 Studielast

3.1.1 Relevantie

Het eindniveau van afgestudeerden - ook wel de *learning outcomes* - is een belangrijke graadmeter voor de kwaliteit van het hoger onderwijs. Eens in de zes jaar worden alle opleidingen overeenkomstig hoofdstuk 5a van de WHW geaccrediteerd. In dat proces vindt onder meer een beoordeling van het door studenten gerealiseerde eindniveau plaats. Maar ook de weg naar het eindresultaat is van belang. De aard en omvang van de studie-inspanningen van studenten zijn sterk bepalend voor de breedte, de diepgang en het niveau van de eindkwalificaties of competenties die zij zich eigen maken. De WHW kent diverse inhoudelijke voorschriften, bijvoorbeeld voor de studielast en voor duaal onderwijs, en schrijft daarnaast kwaliteitswaarborgen voor, zoals een goed functionerende examencommissie en adequate en toegankelijke informatie voor de (aankomende) student. In het hoger onderwijs ontbreken vormen van gemeenschappelijke (instellingsoverstijgende) toetsing of examinering. Daarom zijn de wettelijke voorschriften over bijvoorbeeld studielast, studieduur, vrijstellingen en beroepspraktijkvorming van extra belang voor de kwaliteit en het niveau van het onderwijs. Gegevens over de geprogrammeerde duur van een opleiding, de studielastnormering en de werkelijke studielast vormen vooral in combinatie een goede indicator voor het gewicht van de opleiding en de studeerbaarheid van het programma.

3.1.2 Wettelijk kader

Studielast in de WHW

De WHW bepaalt dat een bacheloropleiding in het hoger beroepsonderwijs 240 EC omvat. EC staat voor *European credit point*, en één EC omvat 28 studie-uren. De WHW gaat voor een voltijdopleiding uit van vier jaren van 60 EC per jaar.⁵ Dit komt neer op gemiddeld veertig uur studeren per week, uitgaande van 42 studieweken per jaar. Over de opleidingsduur van deeltijdopleidingen en duale opleidingen doet de WHW geen uitspraak. De totale studielast is voor deze opleidingsvarianten echter ook 240 EC. Voor duale opleidingen mag verwacht worden dat de opleidingsduur minimaal gelijk is aan vier jaar. Studenten die in deeltijd studeren zullen, tenzij sprake is van een substantieel aantal vrijstellingen, langer dan vier jaar over de opleiding doen omdat zij doorgaans geen veertig uur per week aan hun studie kunnen besteden.

---

⁵ Zie de artikelen 7.4 en 7.4b van de WHW.

Relevantie van studentkenmerken

De hiervoor geschetste wettelijke uitgangspunten gelden voor de gemiddelde student. Voor studentengroepen met bepaalde eigenschappen kan de situatie echter anders zijn. Zo zijn deeltijdopleidingen van oorsprong bedoeld voor mensen die niet het grootste gedeelte van hun tijd aan de studie kunnen besteden, bijvoorbeeld omdat zij werken. Deeltijdstudenten zijn vaak wat ouder, meer ervaren en kiezen vaak heel bewust voor een opleiding, bijvoorbeeld om een nieuwe stap in een carrière te kunnen zetten. Deze studenten zullen over het algemeen efficiënter studeren dan jongvolwassenen die na het voortgezet onderwijs of het mbo een nieuwe levensfase ingaan. Als studenten een voor de opleiding relevante werkplek hebben kan dat een positief effect hebben op de effectiviteit en efficiency van het studeren: het geleerde kan direct in praktijk worden gebracht, waardoor het leereffect groter wordt. Dit samen opgaan van werken en leren wordt ook wel *concurrency* genoemd.

Studielaastnormen en studielastmeting

Artikel 7.13 lid 2 van de WHW schrijft voor dat de onderwijs- en examenregeling informatie bevat over de studielast van de opleiding en over elk van de onderwijseenheden. Op grond van dit wetsartikel mag worden verwacht dat opleidingen kunnen toelichten op basis van welke normen een zeker aantal EC aan programmaonderdelen wordt toegekend. Op grond van artikel 7.14 dient de opleiding de door studenten gerealiseerde studielast regelmatig te onderzoeken. Dit artikel schrijft voor dat de onderwijs- en examenregeling van een opleiding regelmatig wordt beoordeeld en dat daarbij het tijdsbeslag voor studenten dat uit het onderwijsprogramma voortvloeit in ieder geval onderwerp van de beoordeling is. Er mag dus worden verwacht dat elke opleiding over informatie beschikt die de gehanteerde studielastnormen aannemelijk kan maken op basis van informatie over de tijd die studenten werkelijk aan de studie besteden.

De wet schrijft niet voor hoe dat moet en geeft evenmin aan wat passende studielastnormen voor afzonderlijke studieactiviteiten of programmaonderdelen zijn. Dit is aan de instellingen zelf.

3.1.3 Bevindingen

De informatie over de studielast is in het algemeen ontoereikend

Bij alle dertien opleidingen in het onderzoek gingen we na of de informatie die zij via de wettelijk voorgeschreven documentatie verstrekken over de geprogrammeerde studielast en de studielastnormen adequaat is. Ook onderzochten wij of informatie beschikbaar was over de werkelijke studielast van studenten en of deze in overeenstemming is met de genormeerde studielast. Onderstaande tabel vat de belangrijkste bevindingen samen. Deze worden vervolgens toegelicht.

Tabel 2: Aantal maal dat de informatie over de studielast toereikend is (N = 13)

Aspect	Aantal maal		
	Ja	Deels	Nee
1. Is de informatie over de geprogrammeerde studielast adequaat?	0	4	9
2. Zijn er kwalitatieve gegevens of indicaties van de werkelijke studielast?	3	0	10
3. Zijn er kwantitatieve gegevens over de werkelijke studielast op grond van evaluaties?	2	0	11

Ad 1: Informatie over de opleidingsduur en de geprogrammeerde studielast

Duidelijk dient te zijn of (en waarom) de opleiding van de student een studie-inspanning van 240 EC vergt en of dat voor studenten met bepaalde kenmerken (relevante vooropleiding, relevante werkkring) anders is. Dat vereist goede informatie vooraf in de onderwijs- en examenregeling. Daarvan is in ieder geval sprake als:

1. de combinatie van de totale opleidingsduur en de studielast per tijdseenheid (in het algemeen zal dat per week worden weergegeven) voor de opleiding als geheel optelt tot 240 EC; en
2. voor de afzonderlijke programmaonderdelen duidelijk is welke activiteiten van welke omvang zij omvatten. Denk aan het aantal college-uren, het aantal uren zelfstudie, het aantal uren te besteden aan opdrachten, aan de stage; en/of
3. aan deze activiteiten concrete normen of indicaties voor de gemiddelde studie-inspanning ten grondslag liggen, zoals het aantal uren voorbereiding van een werkcollege of projectgroep, het aantal pagina's te bestuderen literatuur per uur, enzovoort.

Tabel 2 laat zien dat negen opleidingen hieraan niet voldoen. Zij beschikken bijvoorbeeld niet over adequate studielastnormen die in samenhang bezien een goed beeld geven van de geprogrammeerde studielast van het curriculum als geheel. Of het blijft onduidelijk waarom de gemiddelde student de opleiding met succes kan doorlopen in een aanzienlijk kortere studietijd of met aanzienlijk minder studie-uren per week dan we verwachten op grond van de WHW. Van de dertien opleidingen voldoen er vier ten dele.

Ad 2: Kwalitatieve informatie over de werkelijke studielast

Soms is geen kwantitatieve informatie over de werkelijke studielast beschikbaar op basis van evaluaties onder studenten maar zijn er wel algemene indicaties. Dat laatste geldt voor drie opleidingen. Sommige opleidingen kiezen er namelijk voor de student niet naar concrete aantallen gestudeerde uren te vragen maar te vragen of de bestede studietijd groter is dan, gelijk is aan of geringer is dan de tijd die er voor stond. Mits zorgvuldig uitgevoerd kan dat een goed beeld geven. Soms echter volstaat dit niet, met name als blijkt dat studenten de maatstaf zelf (meer of minder dan wat?) onvoldoende kennen of als deze informatie over bijvoorbeeld een periode van twaalf maanden met terugwerkende kracht wordt verzameld. In die gevallen is de betrouwbaarheid van de antwoorden gering.

Ad 3: Kwantitatieve informatie over de werkelijke studielast

De tabel laat zien dat twee opleidingen beschikken over gekwantificeerde informatie over de werkelijke studielast van studenten. Daarmee bedoelen we dat de gehanteerde normen in de praktijk getoetst zijn, zodanig dat in ieder geval voor een aanzienlijk deel van het programma en/of de belangrijkste delen ervan duidelijk is hoeveel uren studenten daadwerkelijk aan de studie besteden, op grond van evaluaties. Elf van de dertien opleidingen beschikken niet over kwantitatieve informatie over de werkelijke studielast van studenten in deze zin.

In vier situaties is informatie over de studielast extra van belang

Het belang van goede informatie over de werkelijke studielast neemt toe als sprake is van één of meer van de volgende situaties:

1. ***Afwijkende vorm, inhoud of duur.*** De opleiding wijkt qua vorm en/of inrichting af van wat op grond van de WHW mag worden verwacht. Daarvan is bijvoorbeeld sprake als studenten in deeltijd studeren terwijl het curriculum is geprogrammeerd met een opleidingsduur die gelijk is aan of korter is dan gebruikelijk is voor voltijdse studenten. Vooral in het niet-bekostigd onderwijs kwam dit in de onderzoeksperiode regelmatig voor: veel deeltijdopleidingen hebben een generieke opleidingsduur van vier of zelfs drie jaar. Een ander voorbeeld is dat per jaar 80 EC wordt geprogrammeerd en studenten dus geacht worden aanzienlijk meer dan veertig uur per week te studeren.
2. ***Gedifferentieerde studentenpopulatie.*** De opleiding heeft een gedifferentieerde studentenpopulatie op grond waarvan onderscheidingen worden verwacht. Denk aan verschillen tussen bijvoorbeeld vwo-instroom, havo-instroom, wel- en niet-verwante mbo-instroom, studenten met een relevante werkkring en studenten zonder relevante werkkring, etc. Vooral als een beroep wordt gedaan op de redenering dat bepaalde groepen studenten sneller kunnen

studeren dan gemiddeld, wordt verwacht dat dit tot uiting komt in verschillen in vrijstellingen, in de inhoud van het programma of in de snelheid waarmee het programma kan worden doorlopen.

3. **Herontwerp van het programma.** De opleiding is of wordt grondig herzien. In dat geval verwachten we dat inschattingen voor het nieuwe curriculum gebaseerd zijn op ervaringsgegevens van het oude programma of van andere opleidingen, en dat het realiteitsgehalte van de uitgangspunten is getoetst.
4. **Kritische bevindingen.** Studentevaluaties of rapportages in het kader van de accreditatie zijn kritisch over één of meer van de onderwerpen studielast, opleidingsduur of het niveau van de opleiding. Verwacht mag worden dat de opleiding zich rekenschap geeft van dergelijke signalen en verbeteringen initieert, mede op basis van feitelijke informatie met betrekking tot de studie-inspanningen die studenten verrichten.

De volgende tabel geeft voor deze vier situaties weer op hoeveel van de dertien onderzochte opleidingen zij van toepassing zijn.

Tabel 3: *Situaties die het belang van studielastinformatie doen toenemen (N = 13)*

Situatie	Aantal opleidingen
1. Afwijkende vorm, inhoud en/of duur van de opleiding	13
2. Gedifferentieerde studentenpopulatie	7
3. Herontwerp van het programma	6
4. Kritische studentenevaluaties en/of een kritisch accreditatierapport	4

Tabel 3 geeft aan dat alle dertien opleidingen één of meer aanleidingen hebben om extra aandacht te besteden aan de werkelijke studielast van studenten.

De totale studiebelasting is in veel gevallen sterk ondermaats

Op basis van de beschikbare gegevens onderzochten wij de werkelijke studielast per opleiding. Als een opleiding door de gemiddelde student in vier jaar kan worden afgerond en gemiddeld twintig uur studie per week vergt, dan is de studielast niet 240 EC maar 120 EC. Onder de dertien onderzochte opleidingen treffen we vier- of zelfs driejarige opleidingen aan die een gemiddelde studielast hebben van twintig, vijftien of nog minder uur per week. Als aan studenten studiepunten worden toegekend waar geen verantwoorde vrijstellingsbeslissing aan ten grondslag ligt dan is dat eveneens een probleem. Dat is ook het geval als studiepunten worden toegekend waar te weinig of in het geheel geen studie-inspanningen tegenover staan. Tabel 4 vat de informatie over de door ons berekende studielast samen.

Tabel 4: *Verantwoorde studielast (N = 13)*

De geschatte werkelijke studielast bedraagt:	Aantal opleidingen
210 EC - 240 EC	1
180 EC - 209 EC	3
150 EC - 179 EC	0
120 EC - 149 EC	4
90 EC - 119 EC	3
60 EC - 89 EC	2
Totaal	13

Slechts één van de dertien opleidingen heeft een studielast die overeenkomt met de verwachte 240 EC. Bij twee van de dertien opleidingen kon tot zelfs tweederde van de totale studielast niet worden verantwoord of onderbouwd (categorie 60 EC – 89 EC in de tabel). Voor de twaalf opleidingen samen geldt dat gemiddeld 45 procent van de totale studielast, ofwel 110 EC, niet kon worden verantwoord. Dat houdt in dat er geen of onvoldoende informatie is waaruit blijkt dat aan de betreffende studiepunten studie-inspanningen of verantwoorde vrijstellingsbeslissingen ten

grondslag liggen, dan wel dat zonder meer duidelijk is dat ten onrechte studiepunten worden toegekend. Dat laatste betekent dat er geen leerdoelen, studieactiviteiten of adequate vrijstellingen tegenover deze studiepunten staan. Bij gebrek aan adequate informatie over het programma, de doelgroepen en de opleidingsvarianten (zie paragraaf 3.5) en de werkelijke studielast kan het onderscheid tussen beide categorieën niet altijd scherp worden gemaakt.

Aanwijzingen voor een te licht programma

In het onderzoek troffen wij zeven soorten situaties aan die onderschrijven dat sprake is van te lichte programma's. Het gaat om situaties waarbij studiepunten op onterechte gronden of op te coulante wijze worden toegekend of onvoldoende verantwoord worden. De uitkomsten zijn vermeld in de volgende tabel.

Tabel 5: Aanvullende aanwijzingen voor een te licht programma (N = 13)

Situatie	Aantal opleidingen
1. Te ruim bemeten programmaonderdelen	7
2. Generieke en normatieve toerekening van werktijd als studietijd	5
3. Onterechte of onvoldoende verantwoorde vrijstellingen	3
4. Toepassing van een generieke efficiencyfactor afstandsleren	2
5. Dubbel honoreren van dezelfde inspanningen	2
6. Programma telt niet op tot 240 EC	2
7. Herdefiniëren van EC	1

In twee van deze situaties deed het probleem zich in de onderzoeksperiode voor maar is de situatie inmiddels verbeterd.

Ad 1: Te ruim bemeten programmaonderdelen

Bij zeven opleidingen onderzochten we de studielast van een aantal programmaonderdelen op basis van de eigen studielastnormen en programmabeschrijvingen van de opleiding. Het betrof vakken die (nagenoeg uitsluitend) op basis van literatuurstudie konden worden afgerond. Dat maakt dat toepassing van de eigen normen van de instellingen voor het aantal pagina's per uur volstaat voor een goede inschatting van de studiebelasting voor de gemiddelde student. Het resultaat was dat ruim de helft van het totale aantal EC van de onderzochte vakken niet kon worden verantwoord in termen van de studie-inspanning die de opleiding op basis van de eigen normen aan deze vakken toekende. Dat betekent dat voor de betreffende onderdelen ruim vijftig procent van de studiepunten werd toegekend zonder dat er enige studieactiviteit of studie-inspanning tegenover stond.

Ad 2: Generieke toerekening van werktijd als studietijd

Concurrency-beginsel versus concurrency-effect

Veel studenten studeren naast hun werk. Soms bevindt de functie zich in het domein van de opleiding. Diverse opleidingen rekenen een aanzienlijk deel van de werktijd normatief en voor alle studenten op gelijke wijze toe aan de opleiding als effectieve studietijd. In één geval gebeurt dat tot wel 50 procent van de werktijd, hetgeen leidt tot een toekenning van 100 EC aan alle studenten die de opleiding volgen. Als tegenover toegekende studiepunten concrete bewijzen staan van gerealiseerde competenties of leerdoelen is er geen enkel probleem. Dat is in deze situaties echter niet het geval. Vaak zijn zelfs geen leerdoelen benoemd die via het werk dienen te worden gerealiseerd.

Dat dergelijke *concurrency-factoren* vooraf worden ingecalculeerd en generiek op alle studenten van toepassing worden verklaard vinden wij onverantwoord, juist omdat het zonder onderscheid naar individu of werkplek gebeurt. Het gevolg is toekenning van aanzienlijke aantallen studiepunten waar geen aantoonbare studie-inspanning of leeropbrengst tegenover staat. Alleen via evc- en vrijstellingenbeleid kunnen studiepunten worden toegekend waar geen inspanningen binnen een

opleidingstraject tegenover staan, en dan alleen als de individuele situatie en kenmerken van studenten daartoe aanleiding geven. Niet toereikend is een generiek - op alle studenten - toegepaste normatieve regel die *de facto* leidt tot het toekennen van studiepunten waar geen aantoonbare studie-inspanning of leeropbrengst tegenover staat.

Concurrency: de mate waarin

Dat oudere studenten met werk- en/of levenservaring veelal efficiënter kunnen studeren dan studenten die rechtstreeks vanuit het voortgezet onderwijs aan de studie beginnen behoeft geen betoog. De vraag is echter wel in welke mate dat geldt en hoe dit in de opleiding een plaats krijgt. Als het verschil tussen de verwachte studielast van 240 EC voor een hbo-bacheloropleiding en de werkelijke studielast aanzienlijk is mag worden verwacht dat de opleiding dit kan onderbouwen. Dan volstaat een verwijzing naar een algemene, niet gedocumenteerde, normatieve concurrencyfactor niet. In de praktijk zullen niet alle studenten meer levens- en werkervaring hebben en ook beschikken vaak niet alle studenten over een (voor de opleiding relevante) baan. Ook de mate waarin een functie voor de opleiding relevant is zal van geval tot geval verschillen. Verwacht mag worden dat deze verschillen bijvoorbeeld in de toelatingsprocedure tot uiting komen. Dat nemen we echter slechts in uitzonderingsgevallen waar.

Gebrekkige beoordeling

Generiek verkorte opleidingstrajecten zijn vanzelfsprekend wel mogelijk als alle studenten voorafgaand aan de toelating tot de opleiding via een adequate intakeprocedure worden beoordeeld en geselecteerd. In die gevallen is het effect dat de opleiding uitsluitend wordt aangeboden aan een specifieke doelgroep. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om studenten die allemaal over een voor de opleiding relevante werkplek beschikken, relevante werkervaring hebben of over een relevante mbo-opleiding op niveau 4 beschikken. De geschiktheid van de werkplek ten behoeve van het onderwijs dient dan op verantwoorde en aantoonbare wijze te worden beoordeeld. Vaak wordt echter niet of onvoldoende beoordeeld of en welke leerdoelen of competenties al zijn gerealiseerd, op welk niveau, etc. Ook is uit de beoordeling zelden te achterhalen of en hoe is vastgesteld of de werkplek inderdaad voldoende relevant is om een rol te spelen in de opleiding. Hetzelfde geldt voor de eis van relevante eerdere werkervaring. Vaak is ook de documentatie van het beoordelingsproces onder de maat. Dat geldt als bijvoorbeeld uitsluitend op basis van summier omschrijvingen en een algemeen functieprofiel tientallen EC worden toegekend.

Ad 3: Onterechte of onvoldoende verantwoorde vrijstellingen

Drie opleidingen kennen vrijstellingen toe die onvoldoende of in het geheel niet verantwoord worden. Soms worden aanzienlijke vrijstellingen toegekend aan iedereen die een bepaalde opleiding of opleidingsvariant (deeltijd, duaal) volgt. Ook komt het voor dat studenten op basis van bijvoorbeeld twee of drie jaar relevante werkervaring tientallen EC aan vrijstellingen ontvangen zonder dat aannemelijk kon worden gemaakt dat daadwerkelijk eindkwalificaties, leerdoelen of programmaonderdelen uit het curriculum zijn beoordeeld en ook daadwerkelijk worden beheerst. Voor een deel van de betreffende studiepunten kon worden vastgesteld dat leerdoelen, studie-inspanningen of zelfs het curriculum als geheel, ontbrak. In deze gevallen werden vrijstellingen ten onrechte verleend.

Ad 4: Toepassing van een generieke efficiencyfactor afstandsleren

Twee instellingen die afstandsonderwijs aanbieden hanteren een 'efficiencyfactor' in verband met het ontbreken van collegeverplichtingen. Een voorbeeld van zo'n benadering is dat elk uur studie via afstandsonderwijs gelijk wordt gesteld aan 1,5 uur studie in een programma waarin wel colleges worden gevolgd. De onderbouwing is dat tijdens colleges veel tijd verloren gaat en colleges nooit volledig bijdragen aan de leerbehoefte van het individu. Enerzijds is aannemelijk dat (sommige) studenten effectiever studeren zonder college te volgen. Anderzijds zal dat niet voor alle studenten gelden, en ook niet voor alle programmaonderdelen. Technisch lastige

vakken zullen op basis van zelfstudie veelal juist meer tijd kosten dan met ondersteuning van colleges. Ook in dit geval is het zeer discutabel dat zo'n factor vooraf wordt ingecalculleerd en generiek wordt toegepast op alle studenten.

De omvang van deze factor is soms aanzienlijk. In één geval betrof het ruim 40 EC die op deze wijze werden toebedeeld zonder dat er een relatie was met enige vorm van studie-inspanning of studieresultaat. Opvallend is dat één instelling tegelijkertijd de redenering hanteerde dat de klassikale variant van de opleiding, die aanzienlijk meer colleges kent, desondanks niet leidde tot een hogere studielast. Vreemd genoeg kwamen wij in het onderzoek bij een andere instelling juist een 'negatieve afstandslerenfactor' tegen: met het argument dat studenten in een afstandslerenvariant geen steun krijgen in de vorm van colleges werd een aanzienlijk lagere norm gehanteerd voor het aantal pagina's per uur. Anders gezegd hanteert deze instelling als uitgangpunt dat afstandsstudenten langer over dezelfde hoeveelheid studiestof doen. Het is duidelijk dat instellingen niet eenduidig zijn in hun benadering van dit onderwerp.

Ad 5: Dubbel honoreren van dezelfde inspanning

Bij twee opleidingen kregen studenten EC toegerekend op basis van dezelfde studie-inspanningen en -resultaten waarvoor zij elders in het programma ook al studiepunten gehonoreerd kregen. Bij één opleiding ging het om studiepunten waar in het geheel geen extra studieactiviteit tegenover stond: studenten kregen na voltooiing van opdrachten in bepaalde programmaonderdelen ook de studiepunten van de stage toegekend. In een andere opleiding werd bij verschillende programmaonderdelen (deels) dezelfde literatuur voorgeschreven. In beide gevallen ging het om enkele tientallen EC voor alle studenten van de opleiding.

Ad 6. Programma telt niet op tot 240 EC

In twee gevallen telde het aantal studiebelastinguren in het onderwijsprogramma als geheel niet op tot 240 EC maar kwam het aanzienlijk lager uit.

Ad 7. Herdefiniëren van de EC

Eén opleiding rekende tot voor kort voor de duale opleidingsvariant met EC van 20 uur in plaats van 28 uur. De onderbouwing luidde dat de betreffende studentendoelgroep voor een bepaalde onderwijshoud of *learning outcomes* geen 28 uur maar 20 uur nodig had. Aangezien dit generiek voor de gehele opleidingsvariant van toepassing werd verklaard en vooraf in het programma werd ingecalculleerd ontbrak daarmee 30 procent van de opleiding (8/28 deel).

Ontwikkeling naar betere informatie

Tijdens de gesprekken die wij voerden met het management van de opleidingen en in voorkomende gevallen ook het bevoegd gezag, werd het belang van goede informatie over de werkelijke studielast vaak nadrukkelijk onderschreven. Meerdere opleidingen hadden recent concrete stappen gezet op weg naar meer en betere informatie. In twee gevallen waren tekortkomingen zeer recent hersteld. Bij één instelling troffen wij een uitgebreid en goed functionerend systeem van studielastmeting aan. Het betreft een instelling voor afstandsonderwijs. Via de ICT-voorzieningen van het afstandsleren wordt elke student na elke module gevraagd onder andere het aantal bestede uren op te geven. Voordeel van deze werkwijze is dat:

1. van alle modulen van alle studiejaar evaluatiegegevens beschikbaar komen en dat alle studenten bevroegd worden,
2. de informatie direct na afloop van de module gevraagd wordt en dus niet verouderd is,
3. de informatie op kwantitatieve wijze beschikbaar komt, dat wil zeggen in concrete aantallen gestudeerde uren, zodat een goed beeld wordt verkregen van de werkelijke studielast.

Langstudeerders en cursorische studenten

Zowel het bekostigd onderwijs als het niet-bekostigd onderwijs kent langstudeerders en studenten die cursorisch studeren, of althans de opleiding cursorisch beginnen. Dat laatste houdt in dat studenten een beperkt aantal vakken per semester of per jaar volgen of afronden. Soms wordt geen onderscheid gemaakt tussen cursorische studenten en studenten die hun bachelorgetuigschrift willen halen. In andere gevallen is het aanbod zodanig dat deze studenten er voor kunnen kiezen zich na verloop van tijd als reguliere student in te schrijven. Op dat moment krijgen zij formeel de eerdere behaalde cursussen vrijgesteld, voor zover deze althans deel uitmaken van de geaccrediteerde opleiding.

Voor een goede meting van de studielast is het niet van belang over welke periode de studielast gespreid is: het gaat er om dat de opleiding als geheel 240 EC omvat, ongeacht de spreiding van de studielast in de tijd. Een enkele maal betrokken wij - bij gebrek aan andere gegevens - de gemiddelde afstudeerduur van studenten in onze analyse als één van de indicatoren voor de totale studielast. In de paar gevallen waar dat gebeurde kan een (geringe) overschatting van de studielast hebben plaatsgevonden omdat traag studerende studenten de gemiddelde studieduur verhogen. Omdat gegevens van snellere en van langzamere studenten elkaar grosso modo zullen uitmiddelen zal het effect echter gering zijn.

3.2 Beroepspraktijkvorming

3.2.1 Relevantie

In het hbo heeft nagenoeg elke opleiding een stagecomponent van zo'n 30 EC, ofwel zo'n 12,5 procent van de totale opleiding van 240 EC. Dit komt overeen met een half jaar voltijd werken. Vaak is het beroep dat op een stage- of werkplek wordt gedaan veel groter, bijvoorbeeld via praktijkopdrachten, aanvullende praktijkonderdelen of afstudeeropdrachten die ontleend zijn aan de beroepspraktijk of in de beroepspraktijk worden uitgevoerd. Ook in de dertien onderzochte opleidingen speelt het werkpleklers vaak een aanzienlijke rol. Daarom besteden wij aan de beroepspraktijkvorming - hier bedoeld als verzamelnaam voor alle voornoemde varianten - een aparte paragraaf.

3.2.2 Wettelijk kader

Algemeen

Naarmate de beroepspraktijkvormingscomponent omvangrijker is en een belangrijker rol speelt in de opleiding, wordt in de onderliggende documentatie meer uitleg verwacht over de leerdoelen c.q. eindkwalificaties, de vorm en inhoud van de betreffende onderdelen, de bijbehorende opdrachten, de beoordeling of de werkplek adequaat is voor het realiseren van de leerdoelen en de begeleiding en de beoordeling van de student.

Duale opleidingen

Artikel 7.7 van de WHW geeft een aantal voorschriften voor duale opleidingen. De beroepsuitoefening binnen een duale opleiding moet plaatsvinden op basis van een overeenkomst tussen instelling, student en bedrijf/organisatie. Deze regelt de rechten en verplichtingen van partijen en bevat ten minste informatie over:

- a. de duur van de overeenkomst en de tijdsduur en periode(n) van de beroepsuitoefening,
- b. de begeleiding van de student,
- c. dat deel van de kwalificaties dat de student tijdens de beroepsuitoefening dient te realiseren,
- d. de beoordeling daarvan,
- e. de gevallen waarin en de wijze waarop de overeenkomst voortijdig kan worden ontbonden.

Deeltijdopleidingen

Ook voor deeltijdopleidingen kan het instellingsbestuur aanvullende eisen stellen aan de werkkring van de student. Deze dienen dan in de onderwijs- en examenregeling te zijn vastgelegd en de betreffende werkzaamheden moeten in de onderwijs- en examenregeling als onderwijseenheid zijn aangewezen (artikel 7.27 WHW). Er dient te worden nagegaan of de werksituatie van de student aan de gestelde eisen voldoet. Meer in algemene zin wordt verwacht dat de rol die de beroepspraktijkvorming in de opleiding heeft, duidelijk is.

3.2.3 Bevindingen

Onderstaande tabel geeft de belangrijkste bevindingen kort weer. Deze worden vervolgens toegelicht.

Tabel 6: Beroepspraktijkvorming; aantal maal dat voldaan wordt aan de eisen (N = 13)

Aspect	Aantal maal		
	Ja	Deels	Nee
1. Is duidelijk welke functie de beroepspraktijk vervult in de opleiding?	2	1	10
2. Wordt op adequate wijze vastgesteld of de werkkring en/of werkervaring relevant is?	2	3	8
3. Voor duale opleidingen (N=3): is sprake van een adequate tripartiete overeenkomst?	0	0	3

Functie beroepspraktijk en beoordeling werkplek

Soms is het beroep dat vanuit de opleiding op de werkplek wordt gedaan, ofwel de bijdrage die de werkomgeving moet leveren aan het realiseren van de leerdoelen, aanzienlijk. In studielast gemeten kan dit oplopen tot wel 150 EC. Een goede uitwerking van de rol die de beroepspraktijkvorming in het geheel van de opleiding speelt ontbreekt echter in verreweg de meeste gevallen zoals tabel 6 in regel 1 laat zien. Daarmee bedoelen we dat:

- de door middel van de beroepspraktijkvorming te realiseren leerdoelen of eindkwalificaties niet zijn benoemd;
- niet uitgewerkt is op basis van welke procedure en criteria wordt beoordeeld of de werkplek en/of eerdere werkervaring voldoet om de beoogde rol binnen de opleiding te kunnen vervullen;
- de begeleiding van studenten door de opleiding en werkgever niet is uitgewerkt;
- niet duidelijk is hoe (en door wie) de student wordt beoordeeld.

Het één is vaak een gevolg van het ander: wanneer de rol van de werkplek niet is uitgewerkt, kan ook niet goed worden aangegeven waaraan de werkplek dient te voldoen om die rol te vervullen (zie regel 2 in de tabel). Zeker daar waar eerdere werkervaring leidt tot vrijstellingen van programmaonderdelen is dit een probleem. Het is dan niet duidelijk hoe de examencommissie haar verantwoordelijkheid kan nemen voor het toekennen van vrijstellingen. In de praktijk zien we dan ook in het dossier van de examencommissie en dossiers van individuele studenten dat vrijstellingsbeslissingen vaak onvoldoende onderbouwd zijn. Hetzelfde geldt voor de beoordeling van de student ten aanzien van de leerdoelen of competenties die op of door middel van de werkplek dienen te worden gerealiseerd.

Volledigheid programma

In een aantal gevallen is het gevolg dat voor een aanzienlijk deel van de studiepunten (tot 60 EC of zelfs meer) in het geheel geen programma bestaat. Daarvan is sprake als bijvoorbeeld alle studenten vrijstellingen krijgen op basis van eerdere werkervaring en/of het hebben van een relevante baan en de mogelijkheid ontbreekt om de betreffende leerdoelen binnen de opleiding te realiseren. Dit is ook het geval als de werkplek leidt tot toekenning van studiepunten waar geen leerdoelen of studie-activiteiten tegenover staan, bijvoorbeeld als zuiver het beschikken over een werkplek tot toekenning van studiepunten leidt. Eerder spraken we in dit verband van het op normatieve en generieke wijze toekennen van

EC. Anders gezegd is in deze situaties geen sprake van een volledige opleiding van 240 EC in de zin van de wet.

Duaal opleiden

Veel van bovenstaande tekortkomingen zien we ook terug bij duale opleidingen. Dat is des te opvallender daar duaal opleiden een eigenstandige vorm van opleiden is. De WHW bevat ten aanzien van duale opleidingen afzonderlijke voorschriften. Geen van de drie duale opleidingen in het onderzoek hield zich aan deze voorschriften. Zo troffen wij in geen enkel geval tripartiete overeenkomsten aan die aan de wettelijke eisen voldoen. Niet altijd worden daadwerkelijk tussen de drie betrokken partijen - instelling, werkgever en student/werknemer - afspraken gemaakt. Waar dat wel gebeurt ontbreken vaak afspraken over de leerdoelen, de begeleiding en de beoordeling. Opvallend is dat opleidingen er vaak voor kiezen standaardovereenkomsten te gebruiken die voor alle studenten identiek zijn. Dat studenten/werknemers niet verschillen in aard en omvang van de huidige werkring en eerdere werkervaring is echter niet aannemelijk.

3.3 Functioneren examencommissies

3.3.1 Relevantie

De examencommissie heeft in het hoger onderwijs een belangrijke taak: zij bewaakt de kwaliteit van de toetsing en beoordeling en waarborgt dat studenten die afstuderen in voldoende mate de eindkwalificaties beheersen.

3.3.2 Wettelijk kader

Per 1 september 2010 is hoofdstuk 7 van de WHW op een aantal punten veranderd met de invoering van de Wet versterking besturing. Een belangrijke wijziging betreft de taak van de examencommissie. Vanaf 1 september 2010 heeft de examencommissie op grond van artikel 7.12 tweede lid als hoofdtaak om op objectieve en deskundige wijze vast te stellen of een student voldoet aan de voorwaarden die de onderwijs- en examenregeling stelt ten aanzien van de kennis, het inzicht en de vaardigheden die nodig zijn voor het verkrijgen van een graad. Met de wetwijziging krijgt de examencommissie tevens de taak om inhoudelijke richtlijnen op te stellen.

Dit veronderstelt een proactieve rol van de examencommissie, en betrokkenheid bij het beoordelen en waarborgen van de zorgvuldigheid van de toetsings- en examenprocedures en van het behaalde eindniveau. Het onderschrijft het belang van een goede onderwijs- en examenregeling waarin een relatie wordt gelegd tussen de te realiseren eindkwalificaties, de programmaonderdelen en de bijbehorende toetsing.

3.3.3 Bevindingen

Onderstaande tabel geeft de belangrijkste bevindingen weer. Deze worden vervolgens toegelicht.

Tabel 7: Informatie over examinering en functioneren examencommissie (N = 13)

Aspect	Aantal maal		
	Ja	Deels	Nee
1. Bevat de wettelijk voorgeschreven documentatie adequate informatie over de tentaminering en de examinering?	5	4	4
2. Is er een functionerende examencommissie en is deze conform de WHW samengesteld?	10	2	1
3. Borgt de examencommissie de kwaliteit van de examens en tentamens en het eindniveau van afgestudeerden?	1	4	8

Ad 1: Informatie over toetsing en examinering

De informatie in de onderwijs- en examenregeling over de toetsing in brede zin (toetsvormen, kwaliteitswaarborgen en procedures, maar ook de relatie met de eindtermen of competenties en de inhoud van het curriculum) vormt het fundament waarop de kwaliteitsborgende taak van de examencommissie rust. We zien dat in ruim de helft van de gevallen de informatie over de toetsing en de examinering in de wettelijk voorgeschreven documentatie ontoereikend is. Vier maal is deze geheel ontoereikend, en vier maal is dat gedeeltelijk het geval. Bij vijf opleidingen is de informatie op orde.

Ad 2: Bestaan en samenstelling examencommissie

Een meerderheid van de opleidingen beschikt over een examencommissie die is samengesteld zoals de wet dat vereist: dat geldt voor tien van de dertien opleidingen. Wel was het in een aantal gevallen nog niet lang geleden dat functionarissen deel uitmaakten van de commissie (of deze voorzaten) waarvan het objectief handelen niet boven alle twijfel verheven was op grond van hun functie als directeur, manager of lid van het instellingsbestuur en de daarbij behorende financiële, personele of bestuurlijke verantwoordelijkheden. Bij één opleiding was daar op het moment van bezoek nog steeds sprake van. Twee andere instellingen verkeerden op het moment van het bezoek van de inspectie juist in de transitiefase van een brede centrale examencommissie die onvoldoende grip had op de onderzochte opleiding naar een op de opleiding toegespitste commissie.

Ad 3: Functioneren examencommissie

Steeds hebben wij ons op basis van gesprekken en analyse van de besluiten van de examencommissie in recente jaren een oordeel gevormd van het functioneren van de examencommissie ten aanzien van haar hoofdtaken. Al met al was bij acht opleidingen de examencommissie nog niet voldoende in staat de kwaliteit van de tentamens en de examens en het eindniveau van afgestudeerden te waarborgen. Bij vier examencommissies was dat gedeeltelijk het geval. Eén examencommissie maakt haar wettelijke taken wel voldoende waar.

Algemeen

In een enkel geval gaf de examencommissie zelf aan geen volledig zicht te hebben op een deel van de opleiding en soms constateerden wij op grond van de gesprekken en documenten dat dit het geval was. Vaak bleek uit bijvoorbeeld de notulen of besluitenlijsten dat de examencommissie niet of onvoldoende betrokken was bij of invloed uitoefende op belangrijke thema's, zoals de kwaliteit van tentamens en examens, het verlenen van vrijstellingen, etc. Daar waar in het programma aantoonbaar aanzienlijke aantallen studiepunten ontbraken of op normatieve wijze werden toegekend zonder dat er leerdoelen of studie-inspanningen tegenover stonden was dat aanleiding om te oordelen dat de examencommissie haar taken niet volledig vervulde.

Toegenomen verantwoordelijkheden

Zoals gesteld zijn per september 2010 de wettelijk taken van de examencommissie aangescherpt en is de verantwoordelijkheid toegenomen. We zien dat nog slechts één examencommissie het verzwaarde takenpakket op dit moment volledig waarmaakt. Uit de gesprekken en de notulen en besluitenlijsten van examencommissies is veelal niet te achterhalen dat en welke maatregelen examencommissies sinds september 2010 ondernamen of welke plannen zij maakten om de uitbreiding van de verantwoordelijkheden waar te kunnen maken.

Verlenen van vrijstellingen

Nog te vaak is de rol van de examencommissie bij het verlenen van vrijstellingen onvoldoende helder. Niet altijd is de procedure sluitend en soms is niet duidelijk hoe de examencommissie haar verantwoordelijkheid op dit punt in de praktijk waar maakt. Vaak wordt het verlenen van vrijstellingen ten dele of geheel aan individuele leden van de examencommissie of zelfs aan derden gemandateerd. Evenals in recent inspectieonderzoek naar evc in het mbo en het hbo, constateert de inspectie

ook nu dat examencommissies nog te vaak beslissingen uitbesteden aan andere functionarissen binnen de organisatie, en wel zo dat zij daarbij hun wettelijke taak niet langer vervullen.⁶

Reactief of proactief

De examencommissies richten zich vaak vooral op de technische kwaliteit van de toetsing. Dat is op zich een belangrijk aandachtsgebied. Opvallend is wel dat theorietoetsen en schriftelijke tentamens vaak onevenredig veel aandacht krijgen vergeleken met toetsing van het geleerde in de beroepspraktijk of toetsing via praktijkopdrachten en assessments. Juist die laatste vormen van toetsing zijn echter van doorslaggevend belang in competentiegerichte opleidingen en zijn het meest complex. Vooral omdat in dit onderzoek vaak een aanzienlijk deel van de opleiding aan het leren op de werkplek gerelateerd is, mag voor de beoordeling en toetsing daarvan meer aandacht worden verwacht.

Ook mag een bredere visie op het takenpakket van de commissie worden verwacht vanuit de hoofdopdracht om vast te stellen of alle afgestudeerden de eindkwalificaties in voldoende mate beheersen. Daar waar deze vraag de aandacht heeft is dat nog vooral vanuit de afstudeeropdracht geredeneerd. De afstudeeropdracht toetst echter veelal maar een deel van de eindkwalificaties. Een schriftelijke eindopdracht bijvoorbeeld volstaat vaak niet om vast te stellen of de kandidaat een goede (beginnend) maatschappelijk werker, ICT-specialist of toegepast psycholoog is. In veel opleidingen zal voor het antwoord op de vraag of de eindkwalificaties in de volle breedte en met de gewenste diepgang worden beheerst een bredere beoordeling moeten plaatsvinden. De examencommissie zal ook hier een duidelijke rol moeten vervullen. Dat is niet altijd het geval.

Meer algemeen handelen veel examencommissies nog sterk reactief. Sinds de taakverzwaring van de examencommissie per september 2010 mag een meer zelfbewuste en proactieve houding worden verwacht, waarbij de examencommissie bijvoorbeeld als volwaardige gesprekspartner voor het opleidingsmanagement optreedt.

Positieve ontwikkeling

Gebleken is wel dat examencommissies zich in het algemeen goed bewust zijn van hun formele taken en ook van de kloof tussen wens en werkelijkheid waarvan vaak nog sprake is, en er serieus aan werken om deze te dichten. Evenals in ons recente onderzoek naar evc in het mbo en het hbo zien we dat de kennis en inzichten van leden van examencommissies toenemen. De handreiking van de HBO-raad wordt in dit verband diverse malen genoemd. Ook blijkt dat verscheidene instellingen de leden van examencommissies een scholings- of professionaliseringstraject laten volgen.

3.4 Wettelijk voorgeschreven documentatie

3.4.1 Relevantie

Studenten, docenten, examinatoren, leden van examencommissies en leidinggevendenden dienen goed te worden geïnformeerd. De onderwijs- en examenregeling moet daartoe de inhoud van het onderwijs, de tentaminering en de examinering op duidelijke en samenhangende wijze beschrijven. De onderwijs- en examenregeling vormt het basisdocument waarin de geldende procedures en de rechten en plichten van zowel de studenten als de opleiding zijn vastgelegd. De formulering van art. 7.13 WHW is met het oog hier op per 1 september 2010 aangescherpt. Hoe het onderwijs ingericht is, welke eindkwalificaties gerealiseerd dienen te worden en hoe deze worden getoetst is ook belangrijke informatie voor de examencommissie, niet alleen als houvast bij het uitoefenen van haar

---

⁶ *Examencommissies en ervaringscertificaten. Over evc in het mbo en het hbo*, Inspectie van het Onderwijs, april 2012.

kwaliteitsbewaking, maar ook als transparante basis in geval van klachten of verschillen van inzicht met studenten. Een goede onderwijs- en examenregeling is dus ook een belang van de opleiding zelf.

3.4.2 Wettelijk kader

Algemeen

Artikel 7.13 van de WHW vereist dat de onderwijs- en examenregeling adequate en heldere informatie bevat over de opleiding. In de onderwijs- en examenregeling moeten de geldende procedures en rechten en plichten worden vastgelegd met betrekking tot het onderwijs en de examens. Artikel 7.13 geeft een (overigens niet-limitatieve) opsomming van de onderwerpen die in de onderwijs- en examenregeling dienen te zijn opgenomen. Artikel 7.15 van de WHW schrijft in meer algemene zin voor dat goede informatie wordt verstrekt aan studenten en aan aanstaande studenten over het te volgen onderwijs en de opleidingsnamen zodat studenten zich een goed oordeel kunnen vormen over de inhoud en de inrichting van het onderwijs en de examens.

Van 'OER' naar 'wettelijk voorgeschreven documentatie'

Het begrip onderwijs- en examenregeling is in ons onderzoek ruim geïnterpreteerd. Niet alle informatie over de opleiding hoeft in de onderwijs- en examenregeling zelf te zijn opgenomen. Voor uitwerkingen en toelichtingen kan worden verwezen naar met name genoemde andere informatiebronnen. De hoofdlijnen dienen echter wel in samenhang te worden beschreven.

Veel hogescholen kiezen er voor een deel van de informatie die op grond van art. 7.13 van de WHW in de onderwijs- en examenregeling dient te zijn opgenomen, in de studie- of opleidingsgids op te nemen. Wij hebben in alle gevallen ook de studie- of opleidingsgids in de beoordeling van de wettelijk voorgeschreven documentatie betrokken. Welke bepalingen wel en welke niet tot de onderwijs- en examenregeling behoren moet echter duidelijk zijn. Deze bepalingen moeten ook tijdig bekend en goed toegankelijk zijn. Het is van belang dat de student zich tijdig, dat wil zeggen voorafgaand aan de deelname aan het betreffende onderwijs, kan informeren. Als de informatie die in artikel 7.13 is voorgeschreven wordt verstrekt via media die de aankomende student niet kan raadplegen is dat ontoereikend.

Wat niet voldoet zijn (verwijzingen naar):

- a. cruciale informatie die opgenomen is in niet nader geduide documenten, of documenten waarvan de formele status niet duidelijk is;
- b. documenten die gewijzigd kunnen worden zonder dat hiertoe formeel is besloten (door het college van bestuur of via mandatering);
- c. documenten die pas na inschrijving verstrekt worden of toegankelijk zijn.

Informatie over de te realiseren eindkwalificaties

De wetgever verwacht op grond van art. 7.13 lid 2 onder c van de WHW dat instellingen in de onderwijs- en examenregeling informatie verstrekken over de te realiseren opleidingsspecifieke eindkwalificaties. Het ligt voor de hand dat de eindkwalificaties gerelateerd worden aan bijvoorbeeld de fasen in de opleiding en aan (clusters van) afzonderlijke programmaonderdelen. Een enkelvoudige lijst generieke (beroeps)rollen zoals 'projectleider', 'ontwikkelaar', 'adviseur', of een opsomming van de zogenaamde Dublin-descriptoren, volstaat niet omdat dit te weinig opleidingsspecifiek is en daarmee onvoldoende informatief en richtinggevend.

Toetsing

Uit artikel 7.13 lid 2 onder l van de WHW volgt dat de onderwijs- en examenregeling adequate informatie dient te bevatten over de toetsvormen die worden gehanteerd. Verwacht mag worden dat dit per programmaonderdeel wordt toegelicht en dat de onderwijs- en examenregeling de algemene vormen van toetsing die worden toegepast beschrijft in relatie tot de inhoud en de doelen van de opleiding.

Vrijstellingsgronden

De WHW schrijft in art. 7.13 lid 2 onder r voor dat de opleiding de gronden waarop de examencommissie vrijstellingen verleent in de onderwijs- en examenregeling vermeldt. Wij verwachten hier informatie over opleidingsspecifieke vrijstellingsgronden. Het kan bijvoorbeeld gaan om verwante mbo-opleidingen die recht (kunnen) geven op vrijstellingen, verkorte opleidingen voor vwo-ers of samenwerkingsafspraken met individuele onderwijsinstellingen. Een algemene instellingsbrede tekst of een vermelding dat de examencommissie over vrijstellingen beslist is ontoereikend.

Duale opleidingen; beroepspraktijkvorming

In een duale opleiding vervult het leren in de beroepspraktijk, op en rond de werkplek, een belangrijke rol. De WHW vereist dan ook dat belangrijke afspraken hieromtrent in een tripartiete overeenkomst tussen student, opleiding en werkgever worden vastgelegd.

Een duale opleiding is zodanig ingericht dat het volgen van onderwijs gedurende een of meer perioden wordt afgewisseld met beroepsuitoefening in verband met dat onderwijs (artikel 7.7 WHW). De studielast van het deel van de duale opleiding dat wordt gevormd door de beroepsuitoefening in verband met het onderwijs, bedraagt een door het instellingsbestuur in de onderwijs- en examenregeling te beargumenteren aantal EC. In de onderwijs- en examenregeling wordt voor een duale opleiding in ieder geval aangegeven:

- a. de tijdsduur en periode(n) die in de beroepsuitoefening wordt doorgebracht,
- b. de minimale studielast van dat deel van de opleiding.

3.4.3 Bevindingen

Tabel 8 geeft de belangrijkste bevindingen kort weer. De onderwerpen 1 tot en met 5 werden in voorgaande paragrafen reeds toegelicht. In tabel 8 zijn ze nogmaals opgenomen omwille van het totale beeld van de kwaliteit van de wettelijk voorgeschreven documentatie. De onderwerpen 6 en 7 (eindkwalificaties en inhoud van het programma) kwamen nog niet eerder aan de orde. De reeds behandelde onderwerpen worden na de tabel kort toegelicht, de overige onderwerpen wat meer uitgebreid.

Tabel 8: Aantal maal dat de wettelijk voorgeschreven documentatie adequaat is (N = 13)

Aspect	Aantal maal oordeel		
	Ja	Deels	Nee
1. Wettelijke vooropleidingseisen/overige toelatingseisen	2	6	5
2. Vrijstellingen	6	3	4
3. Functie, inhoud en criteria beroepspraktijkvorming	2	1	10
4. Studieduur, studielast en studielastnormen	0	3	10
5. Tentamens en examens	5	4	4
6. Eindkwalificaties	4	2	7
7. Inhoud van het programma	2	7	4
Totaal	21	26	44

Bij geen van de dertien opleidingen waren alle onderwerpen op orde.

Ad 1: Vooropleidings- en toelatingseisen

Twee opleidingen verschaffen toereikende informatie over de wettelijke vooropleidingseisen en de overige toelatingseisen. Bij zes opleidingen is dat ten dele het geval. Bij vijf opleidingen is de informatie ontoereikend. De tekortkomingen betreffen vooral de uitwerking van door de opleidingen gehanteerde eisen aan de eerdere werkervaring en de huidige werkplek.

Ad 2: Vrijstellingen

Zes opleidingen gaven toereikende informatie over de vrijstellingen en het vervolgprogramma daarna. Bij drie andere opleidingen was dat ten dele het geval.

Bij vier opleidingen was de informatie ontoereikend. Vaak was onvoldoende duidelijk op grond waarvan vrijstellingen werden verleend. In twee gevallen kregen studenten standaard de stage vrijgesteld. In materiële zin ontbrak echter een deel van het programma; dat wil zeggen er was voor het betreffende programmaonderdeel geen inhoud (leerdoelen en/of toetsing) beschreven. In één geval ging het om in totaal 60 EC.

In een aantal gevallen vervaagt het onderscheid tussen vrijstellingen en het toekennen van studiepunten tijdens de opleiding. Dat is zo wanneer tijdens de opleiding zuiver op grond van het feit dat de student een baan heeft studiepunten worden toegekend, als studenten studiepunten ontvangen omdat sprake is van afstandsonderwijs of als dezelfde studie-inspanningen tweemaal worden toegekend in de vorm van studiepunten. Enerzijds is in die gevallen sprake van vrijstellingen in de zin dat studenten worden vrijgesteld van studie-activiteiten terwijl zij toch studiepunten ontvangen. Anderzijds betreft het geen vrijstellingen in de zin van de wet omdat toekenning van studiepunten plaatsvindt zonder de bijbehorende beoordeling van leerdoelen, competenties of werkstukken. Daarbij gaat het om tientallen EC tot wel 100 of meer EC per student, en vaak voor alle studenten, dus zonder dat tussen individuele studenten onderscheid wordt gemaakt.

Ad 3: Functie, inhoud en criteria beroepspraktijkvorming

Twee opleidingen verschaften toereikende informatie over de omvang, de vorm, de inhoud, de leerdoelen en de beoordeling van de programmaonderdelen waarin de beroepspraktijk een cruciale rol speelt. Bij één opleiding was dat ten dele het geval. Bij tien opleidingen was de informatie ontoereikend. Vaak waren de genoemde onderwerpen onvoldoende uitgewerkt en was onduidelijk op welke wijze de werkplek nu precies onderdeel vormt van de opleiding. De drie duale opleidingen verzuimden alle voldoende informatie te verstrekken over de wettelijke voorschriften voor duale opleidingen, zoals het belang van een goede tripartiete overeenkomst. Eerder zagen we dat de tripartiete overeenkomsten zelf vaak ontbreken of niet aan de eisen voldoen.

Ad 4: Studielastnormen

Zoals in paragraaf 3.1 werd toegelicht voldoen tien opleidingen ten aanzien van het onderwerp studielastnormering niet aan de te stellen eisen. Voor drie opleidingen was dat deels wel het geval.

Ad 5: Tentamens en examens

Vijf opleidingen voldoen aan de eisen ten aanzien van de informatie over tentaminering en examinering. Bij vier opleidingen voldeed de informatie ten dele. Bij vier opleidingen was de informatie ontoereikend.

Ad 6: Eindkwalificaties

Zeven van de dertien opleidingen verstrekken onvoldoende informatie over de te realiseren eindkwalificaties. Twee opleidingen verstrekken hierover informatie die deels voldoet. De overige vier opleidingen verstrekken toereikende informatie. In veel gevallen ontbreekt de informatie over de eindkwalificaties in het geheel, is deze zeer summier en/of in het geheel niet gerelateerd aan fasen of delen van het onderwijsprogramma, niet uitgewerkt in bijvoorbeeld leerdoelen etc., waardoor zij onvoldoende sturend en richtinggevend is.

Ad 7: Inhoud programma

Wat betreft de informatie over de inhoud van het programma en de afzonderlijke programmaonderdelen is de situatie in grote lijnen vergelijkbaar met de eindkwalificaties. In veel gevallen wordt de inhoud van het programma (de afzonderlijke onderdelen en de relaties daartussen) alleen zeer summier beschreven. Zelden worden de eindkwalificaties, de programmaonderdelen en de toetsing op samenhangende wijze aan de orde gesteld.

Vaak zijn de overeenkomsten en verschillen tussen het voltijdse, deeltijdse en duale programma niet duidelijk. In een enkel geval worden varianten in de onderwijs- en examenregeling in het geheel niet genoemd of uitgewerkt, zodat niet alleen de inhoud maar ook de formele status van de betreffende variant niet duidelijk is. Dat is het geval als bijvoorbeeld een voltijdvariant in een onderwijs- en examenregeling wordt beschreven terwijl de duale variant daarin geheel niet aan de orde komt maar in een aparte studiegids is uitgewerkt. Een ander voorbeeld is dat de inhoud van het programma voor groepen studenten in de praktijk wordt aangepast aan de wensen van een werkgever terwijl onvoldoende duidelijk is of en in hoeverre zo'n programma voldoet aan de onderwijs- en examenregeling.

Soms ook is sprake van een inhoudelijke variant die afwijkt van de reguliere variant, en die in samenwerking met een derde partij wordt aangeboden zonder dat deze variant genoemd of uitgewerkt wordt in de onderwijs- en examenregeling. Tot slot komt het voor dat een opleiding overeenkomstig Croho alleen in een voltijdse variant mag worden aangeboden, maar dat een separaat organisatieonderdeel een deeltijd- of avondvariant aanbiedt die in de onderwijs- en examenregeling niet is beschreven. In al deze voorbeelden is de inhoud en/of de status van het onderwijs onvoldoende duidelijk voor (aankomende) studenten.

Geen rechten te ontleen aan de studiegids

Bij twee van de dertien opleidingen troffen wij een onderwijs- en examenregeling aan die bij lange na niet voldeed aan de eisen die WHW stelt, terwijl de studiegids nadrukkelijk de bepaling bevatte dat aan de in de studiegids opgenomen informatie geen rechten konden worden ontleend. Ook in die gevallen kan de documentatie de student onvoldoende rechtszekerheid bieden.

3.5 Presentatie van het opleidingsaanbod

3.5.1 Relevantie

In het onderzoek hebben wij ook aandacht besteed aan de wijze waarop communicatie plaatsvindt over het opleidingsaanbod van de instellingen als geheel. Zo is op websites en in brochures en opleidingsgidsen niet altijd duidelijk welk deel van het aanbod van de instelling als geheel wel en welk deel niet is geaccrediteerd.

3.5.2 Wettelijk kader

Op grond van met name artikel 7.15 van de WHW verwachten wij bij de presentatie van het opleidingsaanbod het volgende.

- a. In elke communicatieve uiting (bijvoorbeeld: website, schriftelijk voorlichtingsmateriaal, televisiereclames) dient steeds duidelijk te zijn welk deel van het opleidingsaanbod wel en welk deel niet door de NVAO is geaccrediteerd.
- b. In het geval van samenwerkingsverbanden met andere instellingen waarbij opleidingen worden aangeboden die niet onder de naam van betreffende instelling in Croho staan geregistreerd, geldt hetzelfde als onder a.
- c. Geaccrediteerde opleidingen en niet-geaccrediteerde vormen van opleidingen die geen opleiding zijn in de zin van de WHW, dienen niet dezelfde naam te hebben. Hetzelfde geldt voor geaccrediteerde opleidingen en namen van cursussen.
- d. Als een opleiding nog niet is geaccrediteerd en de beoordelingsprocedure nog niet is afgerond dient dat duidelijk te worden vermeld.
- e. Het gebruik van termen als 'hbo', 'bachelor', 'master', 'promotie', 'getuigschrift', 'erkend' en 'accreditatie' dient zorgvuldig te gebeuren. Elk mogelijk misverstand ten aanzien van de status van het opleidingsaanbod dient te worden vermeden.

3.5.3 Bevindingen

Bij zes van de dertien onderzochte instellingen deden zich tekortkomingen voor. Tabel 9 geeft de belangrijkste bevindingen weer. Een aanzienlijk deel van de tekortkomingen is inmiddels gerepareerd.

Tabel 9: Aantal maal dat onjuiste of onduidelijke informatie wordt verstrekt (N = 6)

Aspect	Aantal
1. Niet-geaccrediteerde opleidingen worden onvoldoende onderscheiden van geaccrediteerde opleidingen	3
2. Afstudeervarianten of specialisaties worden onvoldoende onderscheiden van geaccrediteerde opleidingen	3
3. Nog niet geaccrediteerde opleidingen worden als reeds geaccrediteerde opleidingen gepresenteerd	3
4. Cursussen of 'deelopleidingen' dragen dezelfde naam als geaccrediteerde opleidingen	1
5. Dat niet de instelling zelf maar alleen een samenwerkingspartner de opleiding in geaccrediteerde vorm mag aanbieden is onvoldoende duidelijk	2
6. Er wordt gesteld of gesuggereerd dat het totale opleidingsaanbod geaccrediteerd is terwijl dat niet zo is	2
7. Een (buitenlandse) partnerorganisatie biedt de opleiding aan en/of stelt getuigschriften uit te mogen reiken terwijl dat niet zo is	2

Ad 1: Niet-geaccrediteerd aanbod

Drie instellingen maken in de presentatie van het aanbod onvoldoende onderscheid tussen opleidingen die wel en die niet geaccrediteerd zijn. Dat wil zeggen dat op belangrijke plaatsen, zoals hoofdpagina's op de website, niet duidelijk is welk deel van het aanbod geaccrediteerd is.

Ad 2: Varianten en specialisaties

Sommige instellingen verzuimen aan te geven dat een deel van het bredere opleidingsaanbod geen opleidingen in de zin van de WHW betreft. Het gaat dan om bijvoorbeeld afstudeervarianten, specialisaties of aparte kopstudies die als zodanig niet in het Croho staan vermeld maar in de communicatie wel als (eigenstandige) opleidingen worden gepresenteerd.

Ad 3: Nog niet geaccrediteerd

Het komt voor dat opleidingen worden vermeld die nog niet geaccrediteerd zijn. Vooral als de macrodoelmatigheidstoets en de accreditatieprocedure beide nog niet zijn afgerond is dat zeer voorbarig. Het is immers niet gegarandeerd dat deze stappen met succes zullen worden doorlopen. De praktijk wijst uit dat dergelijke procedures soms onverwacht veel tijd in beslag nemen.

Ad 4: Cursussen of deelopleidingen

Instellingen bieden soms een breed aanbod aan cursussen en deelopleidingen aan. De WHW kent alleen de accreditatie van opleidingen. Vooral als cursorisch aanbod dezelfde naam heeft als een geaccrediteerde opleiding kan snel verwarring ontstaan. Een apart aandachtspunt is dat soms delen van opleidingen als cursussen worden aangeboden terwijl niet op voorhand duidelijk is of de inhoud volstrekt identiek is aan het betreffende gedeelte van de geaccrediteerde opleiding en/of de betreffende onderdelen zonder aanvullende activiteiten tot vrijstellingen in het reguliere programma leiden. Een aantal maal is gebleken dat bij doorstroming naar de geaccrediteerde opleiding aanvullende opdrachten dienen te worden gemaakt, terwijl dat feit niet gedocumenteerd is. Ook onwenselijk is de situatie dat het cursorische aanbod expliciet drempelloos is - dat wil zeggen dat deelnemers niet aan de wettelijke vooropleidingseisen van een hbo-opleiding hoeven te voldoen, terwijl behaalde cursussen vervolgens onverkort kunnen worden ingebracht in de geaccrediteerde opleiding als vrijstelling. De instellingen dienen er in deze situatie voor te waken dat de eisen ten aanzien van de wettelijke vooropleidingseisen en de zogenaamde 21+toets worden nageleefd en dat de informatie over de procedure adequaat is.

Ad 5: Erkend bij de andere partij

Sommige instellingen presenteren opleidingen als erkend of geaccrediteerd terwijl zij zelf niet de licentiehouders zijn. Onder voorwaarden is dat geen probleem. Belangrijke voorwaarden zijn dat er duidelijke afspraken zijn tussen beide instellingen en dat de student te allen tijde duidelijk weet wie de echte aanbieder - en dus verantwoordelijke - voor het geaccrediteerde onderwijs is, wie het getuigschrift uitreikt, enzovoort. Aan deze voorwaarden werd enkele malen niet of niet voldoende voldaan.

Ad 6: Het gehele aanbod erkend

Een aantal instellingen is onzorgvuldig in het gebruik van de termen 'erkend' en 'geaccrediteerd'. Soms wordt op websites en in brochures aangetroffen dat 'het gehele opleidingsaanbod' erkend of geaccrediteerd is, terwijl dat niet voor het gehele aanbod geldt.

Ad 7: Een andere partij biedt 'erkend' onderwijs aan

Er zijn twee voorbeelden aangetroffen van instellingen die een samenwerking aangingen met een organisatie die zelf geen geaccrediteerd onderwijs aanbiedt maar desondanks geaccrediteerd onderwijs zegt te verzorgen dat tot een wettelijk getuigschrift leidt. In beide situaties betrof het samenwerking met buitenlandse partijen. Het ging om kleinschalige en recente samenwerkingsafspraken die nog niet tot onrechtmatige getuigschriften hebben geleid. De initiatieven zijn inmiddels stopgezet.

3.6 Tot slot

We sluiten dit hoofdstuk af met enkele opmerkingen over de reikwijdte van de bevindingen en een grafische samenvatting van de belangrijkste uitkomsten.

Reikwijdte onderzoek

Bij een aantal niet-bekostigde instellingen waarvan een opleiding werd onderzocht is sprake van tekortkomingen die kunnen voortkomen uit instellingsbreed beleid, waardoor problemen zich ook bij andere dan de onderzochte opleiding kunnen voordoen. In het bekostigd onderwijs is dat in mindere mate zo en betreft het eerder incidentele gevallen. Dat blijkt uit de informatie op de websites van instellingen, uit overig voorlichtingsmateriaal, uit de toelichting van de instellingen tijdens onze bezoeken en uit het feit dat een aantal maal ter verificatie of ter verduidelijking ook een andere dan de geselecteerde opleiding tijdens het onderzoek aan de orde is gesteld.

Het instellingsbrede beleid betreft ook onderwerpen ten aanzien waarvan wij tekortkomingen constateren, zoals de studielastberekening, de toepassing van het concurrency-principe, de rol van de werkplek in de opleiding, het functioneren van de examencommissie en de informatie over de opleiding. Als een instelling bijvoorbeeld voor al haar opleidingen een concurrencyfactor hanteert die generiek en normatief wordt toegepast, zonder aanzien des persoons, is het niet denkbeeldig dat ook bij andere dan de door ons onderzochte opleiding studiepunten worden toegekend waar geen leerdoelen, competenties of studie-inspanningen tegenover staan. Daarom zullen wij alle instellingen aanschrijven en hen hierop wijzen (zie hoofdstuk 5).

Samenvatting bevindingen

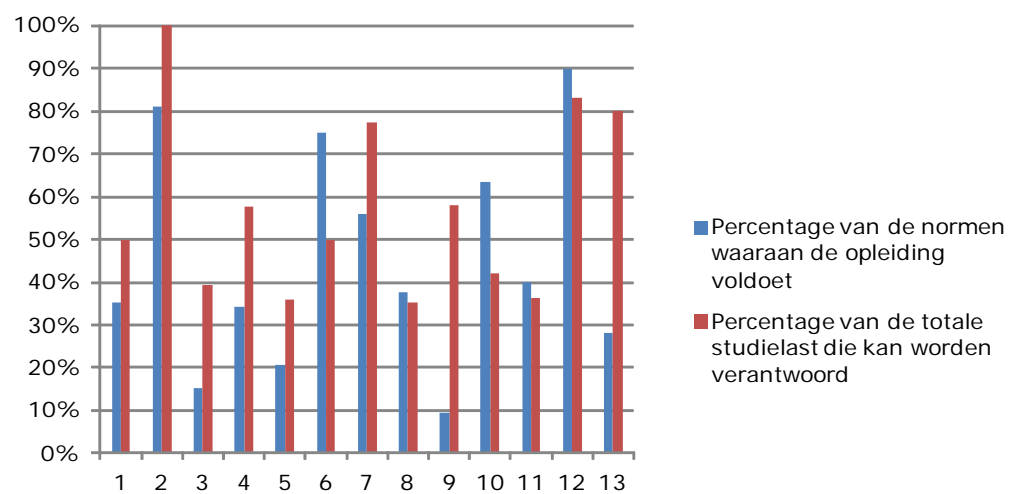
Onderstaande grafiek vat de bevindingen ten aanzien van de dertien onderzochte opleidingen samen. Het betreft de situatie zoals beschreven in de paragrafen 3.1 tot en met 3.4.⁷

---

⁷ Omdat de bevindingen in paragraaf 3.5 niet de dertien onderzochte opleidingen maar het instellingsbrede aanbod betreffen worden deze uitkomsten in de grafiek niet getoond.

Per opleiding is een score bepaald door de oordelen op het toegepaste beoordelingskader bij elkaar op te tellen. Een positief oordeel telt als 1, het oordeel dat gedeeltelijk aan de norm is voldaan telt als 0,5 en een negatief oordeel als 0. Per opleiding zijn de zeventien aspecten van het beoordelingskader die bij alle opleidingen werden beoordeeld, opgeteld tot een eindscore die aan de linkerkant (in blauw) wordt weergegeven. Ter rechterkant wordt (in rood) steeds het percentage van de studielast getoond dat kon worden verantwoord. Daarbij is geen uitsplitsing gemaakt tussen studiepunten die niet konden worden onderbouwd en studiepunten die ten onrechte zijn toegekend, omdat de beschikbare informatie en documentatie voor een scherp onderscheid tussen beide categorieën vaak niet toereikend was.

Grafiek 1: de onderzochte opleidingen naar de dimensies 'percentage normen uit het beoordelingskader waaraan wordt voldaan' (linker kolom) en 'percentage van de totale studielast van 240 EC dat kan worden verantwoord' (rechter kolom)

4 CONCLUSIES

Onderstaand wordt eerst kort antwoord gegeven op de onderzoeksvraag. Vervolgens wordt het antwoord toegelicht.

4.1 Antwoord op de onderzoeksvraag

De centrale vraag in het onderzoek was: hoe waarborgen instellingen dat in (ver)korte, versnelde of geïntensiveerde opleidingstrajecten de eindkwalificaties in volle omvang worden gerealiseerd en dat de opleiding studeerbaar is?

Onvoldoende waarborg

Voor alle dertien onderzochte opleidingen geldt in meer of mindere mate dat onvoldoende wordt voldaan aan de wettelijke kwaliteitswaarborgen. Gevolg is dat onvoldoende is gewaarborgd dat de beoogde eindkwalificaties in de volle breedte en op het gewenste niveau worden gerealiseerd. Twaalf van de dertien opleidingen kunnen een aanzienlijk deel van de totale studielast niet of onvoldoende onderbouwen in termen van vrijstellingen of studie-inspanningen. Bij elf daarvan geldt dat voor een vijfde tot zelfs tweederde van de verwachte studielast van 240 EC.⁸ Het gaat hier niet alleen om een probleem van presentatie of documentatie. Aanzienlijke aantallen studiepunten worden onterecht toegekend, dat wil zeggen zonder dat daar een grond voor is. Veel opleidingen beschikken daarnaast niet over een goed functionerende examencommissie en een adequate onderwijs- en examenregeling. De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) wordt door de onderzochte opleidingen op deze punten vaak niet of onvoldoende nageleefd. Ook zien we dat instellingen niet altijd goed communiceren over de accreditatiestatus van hun opleidingsaanbod, waardoor bij (aankomende) studenten verkeerde verwachtingen kunnen worden gewekt.

4.2 Toelichting

Studielast

Bij twaalf van de dertien onderzochte hbo-bacheloropleidingen wijkt de door ons berekende studiebelasting aanzienlijk af van wat op grond van de WHW (artikel 7.4b) mag worden verwacht. De afwijkingen variëren van 20 tot 65 procent. Gemiddeld kon 45 procent van de te verwachten studielast niet of onvoldoende worden onderbouwd. Dat betekent dat gemiddeld van 110 van de 240 EC van de twaalf betreffende opleidingen niet aannemelijk kan worden gemaakt dat er een studie-inspanning of een verantwoorde vrijstelling tegenover staat. Soms worden aanzienlijke aantallen studiepunten generiek en normatief toegekend, dus zonder rekening te houden met de situatie van de individuele student en zonder dat er een studie-inspanning tegenover staat of dat sprake is van een verantwoorde vrijstelling. Dat gebeurt vooral als studenten naast de opleiding een baan hebben. Hoe de werkring een rol speelt in de opleidingen en op grond waarvan dit tot het toekennen van studiepunten leidt is vaak onduidelijk. Soms ontbreekt een deel van het curriculum omdat het standaard wordt vrijgesteld, zodat de opleiding alleen op papier optelt tot 240 EC.

Examencommissie

Nagenoeg alle opleidingen beschikken over een examencommissie die qua samenstelling aan de wettelijke eisen voldoet. Examencommissies zijn zich in het algemeen goed bewust van hun formele taken; ze zien in dat hun functioneren

---

⁸ EC staat voor European credit point. Een studiepunt omvat 28 studie-uren. Een voltijdse hbo-bacheloropleiding bestaat in beginsel uit vier studiejaar van elk 60 EC, in totaal dus 240 EC, ofwel 6.720 studie-uren.

moet verbeteren en werken aantoonbaar aan de eigen professionalisering. Acht van de dertien examencommissies vervullen de wettelijke taken namelijk nog niet naar behoren; vier examencommissies doen dat ten dele. De inspectie constateert tekortkomingen die direct verband houden met de breedte, de diepgang en het niveau van de opleiding en van afgestudeerden. Tijdens de bezoeken is gebleken dat examencommissies deze vraagstukken, en de samenhang daartussen, afgelopen jaren nog onvoldoende tot hun werkdomein rekenden. Zeker sinds de taakverzwaring van de examencommissie per september 2010 met de invoering van de Wet versterking besturing wordt een zelfbewuste en proactieve houding van de examencommissie verwacht ten aanzien van haar hoofdtaak, namelijk het vaststellen of afgestudeerden in voldoende mate de eindkwalificaties beheersen.

Informatie over de opleiding

Zowel over de studielastnormen als over de werkelijke studiebelasting van studenten is bij de meerderheid van de opleidingen onvoldoende informatie beschikbaar. Adequate evaluatiegegevens over de gerealiseerde studielast ontbreken bij bijna alle opleidingen. Geen van de opleidingen voldoet wat dat betreft volledig aan de eisen die de WHW stelt in de artikelen 7.13 en 7.14. Bij een meerderheid van de opleidingen was ook de wettelijke voorgeschreven informatie over de opleiding als geheel ontoereikend, waardoor deze onvoldoende kon dienen als handvat voor student, docent, management en examencommissie. De onderwijs- en examenregeling bevat vaak onvoldoende informatie over één of meer van de volgende onderwerpen: de beoogde eindkwalificaties, de programma-inhoud, de toetsing, de opleidingsvarianten, de vrijstellingen, de studielast en studieduur en de rol van de beroepspraktijkvorming binnen de opleiding.

De wet en de praktijk

De wetgever verwacht dat aan alle groepen studenten, ongeacht hun leeftijd, achtergrond, werkervaring of opleidingsvariant een volwaardige opleiding wordt geboden en dat vrijstellingen zorgvuldig worden toegekend. Aan het diploma is een vast aantal EC verbonden. Bij een hbo-diploma gaat het om 240 EC. De onderliggende studielast moet transparant onderbouwd zijn en periodiek worden geëvalueerd. De WHW biedt ruimte voor maatwerk aan diverse doelgroepen en is op dit punt voldoende duidelijk voor alle vormen van hoger onderwijs: voltijd, deeltijd en duaal. De studielastvereisten stellen hoge eisen aan het ontwerp van curricula en de verantwoording van de programmering, zeker voor specifieke doelgroepen. Daarbij zien we dat het onderscheid tussen deeltijdse, voltijdse en duale vormen van onderwijs in de praktijk echter niet altijd duidelijk is. Ook geven instellingen aan dat het wettelijk kader hen onvoldoende normatief houvast biedt voor het flexibel inrichten van opleidingstrajecten. Wij vragen ons af of dit de oorzaak is, immers de ruimte die de wet biedt vraagt om een verantwoording van het gebruik van die ruimte. In ieder geval is het zo dat de praktijk problemen bij inrichting en verantwoording van de programma's laat zien. Zo doen bijvoorbeeld veel deeltijdopleidingen in hun onderbouwing van de studielast een beroep op de werkplek. Artikel 7.27 van de wet voorziet expliciet in de mogelijkheid voor deeltijdopleidingen om de werkplek een rol te geven in de opleiding, maar stelt daarbij als voorwaarde dat dit in de onderwijs- en examenregeling is uitgewerkt. Niet alleen schort het daar vaak aan, ook zien we dat juist in dit verband vaak onterecht studiepunten worden toegekend, namelijk zonder dat daar leerdoelen of studie-inspanningen tegenover staan.

Informatie over het opleidingsaanbod

Zes van de dertien instellingen verstrekken onjuiste of ontoereikende informatie over de status van (een deel van) het bredere opleidingsaanbod. Dit reikt verder dan de onderzochte opleidingen. Van ontoereikende informatie is bijvoorbeeld sprake als:

- in informatiebrochures en/of op de website opleidingen worden vermeld die niet geaccrediteerd zijn terwijl dit niet of niet duidelijk wordt aangegeven;
- nog niet geaccrediteerde opleidingen zonder toelichting als geaccrediteerde opleidingen worden vermeld;

- cursussen dezelfde naam hebben als gehele opleidingen;
- uitstroom- of afstudeervarianten als opleidingen worden gepresenteerd.

In alle gevallen is de instelling er op gewezen dat de communicatie onvoldoende transparant is en studenten op het verkeerde been kan zetten. Gedurende het onderzoek is de informatie overigens al aanzienlijk verbeterd.

Reikwijdte bevindingen

Het onderzoek betreft een beperkt aantal opleidingen, die op basis van een risicoanalyse werden geselecteerd. Bij de dertien opleidingen samen waren in elk van de afgelopen drie jaren gemiddeld zo'n 1.700 studenten ingeschreven. In totaal studeerden in deze periode zo'n 750 mensen af. Uit onze werkwijze vloeit voort dat de uitkomsten geen representatief beeld geven van het hoger beroepsonderwijs als geheel. Wel gaat het om meer dan een enkel incident. Niet alle opleidingen die bij ons vragen oproepen maakten in deze fase deel uit van het onderzoek. De situaties waar wij het risico het grootst achtten werden onderzocht. Bij het onderzoek waren tien niet-bekostigde instellingen en drie bekostigde instellingen betrokken.

Bij een aantal niet-bekostigde instellingen waarvan een opleiding werd onderzocht is sprake van tekortkomingen die kunnen voortkomen uit instellingsbreed beleid, waardoor problemen zich ook bij andere dan de onderzochte opleiding kunnen voordoen. In het bekostigd onderwijs is dat in mindere mate zo en betreft het eerder incidentele gevallen. Er is in het bekostigd onderwijs een aanzienlijk kleinere proportie opleidingen onderzocht dan in het niet-bekostigd onderwijs. Er kan op basis van dit onderzoek geen stelselbrede conclusie worden getrokken, ook niet wat betreft de deelsectoren bekostigd en niet-bekostigd onderwijs en hun onderlinge verhouding.

Afstemming met de NVAO

Van twee van de dertien opleidingen heeft de NVAO recent geconstateerd dat het eindniveau van afstudeerwerken niet aan de eisen voldoet. Deze opleidingen zitten in een hersteltraject. Bij drie andere opleidingen constateerde de NVAO recent dat het eindniveau van de studenten aan de maat is. De overige acht opleidingen worden binnenkort gevisiteerd in verband met het verlopen van de accreditatietermijn van deze opleidingen. De inspectie heeft de NVAO geïnformeerd over de uitkomsten van het onderzoek. In reactie heeft de NVAO het volgende aangegeven.

De NVAO beoordeelt accreditatieaanvragen die na september 2009 werden gedaan aan de hand van de volgende criteria. Een hbo-bacheloropleiding heeft een studielast van 240 studiepunten. Hierop zijn geen uitzonderingen mogelijk. Vrijstellingen kunnen op basis van individuele beoordeling worden gegeven, maar een programma waarin structureel vrijstelling wordt verleend voor bepaalde categorieën studenten kan niet worden geaccrediteerd. Een studieprogramma van een geaccrediteerde voltijdse opleiding wordt aangeboden in de vorm van 60 studiepunten per jaar. Voor deeltijdse en duale opleidingen geldt deze norm niet (minder punten per jaar zijn mogelijk). Goed beargumenteerd is bij opleidingen van private instellingen een verkort intensief programma mogelijk van max. 80 studiepunten per jaar, wanneer de instelling aantoont dat de studenten zorgvuldig worden geselecteerd met het oog op het intensieve programma; dat het programma in redelijkheid studeerbaar is voor geselecteerde studenten; dat de voorzieningen en de beschikbaarheid van het personeel adequaat zijn om het intensieve programma haalbaar te maken en dat het beoogde eindniveau wordt gerealiseerd. Bacheloropleidingen bij bekostigde instellingen moeten - in verband met de eisen van toegankelijkheid en studeerbaarheid - in alle gevallen een programma aanbieden van 60 studiepunten per jaar. Daarbinnen kunnen verkorte varianten met een hogere belasting worden aangeboden.

Aanbeveling

Ons onderzoek leidt tot zorg over de studielast, het vrijstellingenbeleid, de informatie en documentatie en het functioneren van examencommissies, en daarmee over de borging van het eindniveau van de opleidingen in kwestie. Het is van belang dat de minister met (de vertegenwoordigers van) de instellingen in het hoger onderwijs spreekt over de wijze waarop opleidingen, en in het bijzonder deeltijd- en duale trajecten en maatwerktrajecten voor specifieke groepen studenten, het best kunnen worden vormgegeven om deze problematiek het hoofd te bieden. Vertrekpunt is daarbij de wettelijke opdracht aan instellingen om de met het diploma verbonden studielast goed te onderbouwen en te evalueren.

Vervolgtoezicht

Bij alle dertien opleidingen vindt vervolgtoezicht door de inspectie plaats. Wij hebben de instellingen verzocht de geconstateerde tekortkomingen te herstellen. Het bevoegd gezag is in alle gevallen gevraagd uiterlijk per 1 december 2013 een rapportage aan ons toe te zenden met informatie over het gevoerde beleid en de gerealiseerde (en de eventueel nog te realiseren) verbeteringen.

Omdat sommige verbeteringen mogelijk niet op korte termijn kunnen worden gerealiseerd is de verbetertermijn op één jaar gesteld. Daarbij gaan wij er van uit dat verbeteringen die eerder kunnen worden gerealiseerd ook inderdaad eerder in gang worden gezet. De instellingen is verzocht in de rapportage voor elk van de tekortkomingen apart aan te geven:

1. welke concrete maatregelen zijn getroffen,
2. welke actoren/verantwoordelijken betrokken zijn of waren,
3. wat de concrete resultaten zijn van het verbeterbeleid,
4. wanneer de verbeteringen gerealiseerd zijn.

Op grond van deze informatie worden afspraken gemaakt over de vervolgprocedure. Indien bij het onderzoek naar de verbetering blijkt dat de tekortkomingen voldoende zijn hersteld, stopt daarmee het vervolgtraject. De inspectie beëindigt dan het geïntensiveerde toezicht. Als de gewenste verbeteringen zich niet of onvoldoende hebben voorgedaan kan de inspectie maatregelen treffen. In het uiterste geval kan dat betekenen dat de inspectie de minister zal adviseren een instelling het recht te ontnemen om de geaccrediteerde opleiding(en) aan te bieden.

Aanvullende activiteiten

In de periode tot 1 december 2013 volgen wij de voortgang en de ontwikkelingen door middel van gesprekken met het bevoegd gezag. Ook vragen wij instellingen na te gaan of vergelijkbare problemen zich voordoen bij opleidingen die nu niet in het onderzoek waren betrokken en zo nodig ook daar actie te ondernemen.

Met dezelfde boodschap zullen wij alle aanbieders van geaccrediteerd hoger beroepsonderwijs informeren over de bevindingen in dit rapport.

Met de NRTO en de HBO-raad zal de inspectie overleggen over onderliggende oorzaken en de noodzaak van structurele verbeteringen.

Vervolgonderzoek

Wanneer instellingen voldoende tijd hebben gekregen om in de eigen organisatie onderzoek te doen en verbeteringen in gang te zetten, voeren wij een tweede fase van het onderzoek uit. Dit zal niet plaatsvinden voor begin 2014. Het vervolgonderzoek richt zich op andere opleidingen van instellingen waar reeds een onderzoek heeft plaatsgevonden en op opleidingen van instellingen die nog niet in het onderzoek waren betrokken.

BIJLAGE I : BEOORDELINGSKADER

Onderstaand beoordelingskader is per instelling proportioneel toegepast: niet in alle onderzoeken zijn alle aspecten beoordeeld. Uitgangspunt is hoofdstuk 7 van de WHW. Niet alle geldende wetsartikelen zijn verwerkt: er is een selectie gemaakt van de meest relevante bepalingen.⁹ Verwijzingen naar de WHW zijn niet altijd letterlijke weergaven.

Wat de afzonderlijke oordelen betreft zijn de mogelijke uitkomsten:

- J (ja) als aan het criterium voldaan is;
- D (deels) als aan het criterium ten dele voldaan is;
- N (nee) als aan het criterium niet voldaan is;
- ? als het criterium bij gebrek aan informatie niet kon worden beoordeeld;
- NVT (niet van toepassing) als het betreffende punt niet aan de orde is.

1. VOORLICHTING EN TOELATING	
1.1	Informatie. Het instellingsbestuur verstrekt goede informatie over de instroommogelijkheden en toelatingsvoorwaarden aan studenten en aanstaande studenten (7.13, 7.15).
De informatie is zodanig dat de (aanstaande) student zich een goed oordeel kan vormen over de inhoud en de inrichting van het onderwijs en de examens en opleidingsmogelijkheden kan vergelijken (7.15). Het betreft informatie over in ieder geval de instelling, het onderwijs en de opleidingsnamen, en in het bijzonder (7.13 en 7.15):	
<ul style="list-style-type: none"> a. toelating en intake, b. vooropleidingsniveau en aanvullende eisen, c. inhoud programma en eventuele eisen die aan de werkplek worden gesteld, d. opleidingsduur en studielast, e. opleidingsvormen (vt, dt, du, Ad) en -varianten (regulier, intensief, etc.), f. vrijstellingsmogelijkheden; verkorte of versnelde opleidingen en/of maatwerktrajecten, g. de te behalen graad. 	
1.2	Intake. De aanmelding- en intakeprocedures zijn er op gericht onderwijs te bieden dat zo goed mogelijk aansluit op de behoeften van de student en op de kennis, houding en vaardigheden die de student zich al eigen heeft gemaakt.
Verwacht wordt dat procedures, voorwaarden, beoordelingscriteria en beslissingen i.v.m. toelating tot de opleiding en tot eventuele opleidingsvarianten goed zijn gedocumenteerd, dat de instelling deugdelijke instrumenten hanteert om vast te stellen of een (aankomende) student in aanmerking komt voor toelating en voor vrijstelling voor één of meer programmaonderdelen en dat sprake is van heldere criteria en een goede beslisprocedure.	
1.3	Beroepspraktijkvorming. Het is duidelijk of en welke eisen aan de werkkring worden gesteld, welke functie de werkkring vervult in de opleiding en hoe dat beoordeeld wordt (7.27, 7.7).
Ten aanzien van deeltijdopleidingen kan het instellingsbestuur aanvullende eisen aan de werkkring van de student stellen. Deze eisen dienen dan in de onderwijs- en examenregeling te zijn vastgelegd en de betreffende werkzaamheden dienen in de onderwijs- en examenregeling als onderwijseenheid te zijn aangewezen (7.27). Een duale opleiding is zodanig ingericht dat het volgen van onderwijs gedurende een of meer perioden wordt afgewisseld met beroepsuitoefening in verband met dat onderwijs (7.7). De studielast van het deel van de duale opleiding dat wordt gevormd door de beroepsuitoefening in verband met het onderwijs, bedraagt een door het instellingsbestuur in de onderwijs- en examenregeling te beargumenteren aantal EC (7.7). In de onderwijs- en examenregeling wordt voor een duale opleiding in ieder geval aangegeven:	
<ul style="list-style-type: none"> a. de tijdsduur en periode(n) die in de beroepsuitoefening wordt doorgebracht, 	

⁹ In de bestuurlijke afspraken tussen NRTO en OCW is als uitgangspunt opgenomen dat ook privaot gefinancierde hbo-bacheloropleidingen (conform de WHW) vierjarige programma's kennen met een omvang van 60 EC per jaar. Daarnaast zijn verkorting, versnelling en maatwerkoplossingen mogelijk mits dit past bij de deelnemer(s) en op deugdelijke wijze wordt vormgegeven. In het bijzonder voor vwo'ers is het van belang uitdagende leerroutes in te richten in de vorm van driejarige bacheloropleidingen. Reeds in augustus 2009 is met OCW en de NVAO overeengekomen dat verkorte intensieve programma's van 240 EC mogelijk zijn op voorwaarde dat door de aanbieder zeer goed is beargumenteerd dat er een zorgvuldige selectie plaatsvindt, het programma studeerbaar is, de voorzieningen en de beschikbaarheid van het personeel adequaat zijn en het eindniveau gerealiseerd wordt.

1. VOORLICHTING EN TOELATING	
	<p>b. de minimale studielast van dat deel van de opleiding.</p> <p>De beroepsuitoefening binnen een duale opleiding vindt plaats op basis van een overeenkomst tussen instelling, student en bedrijf/organisatie. Deze regelt de rechten en verplichtingen van partijen en bevat ten minste informatie over (7.7):</p> <p>a. de duur van de overeenkomst en de tijdsduur en periode(n) van de beroepsuitoefening,</p> <p>b. de begeleiding van de student,</p> <p>c. dat deel van de kwalificaties dat de student tijdens de beroepsuitoefening dient te realiseren,</p> <p>d. de beoordeling daarvan,</p> <p>e. de gevallen waarin en de wijze waarop de overeenkomst voortijdig kan worden ontbonden.</p>
1.4	Vooropleiding. Studenten die zijn ingeschreven voor een opleiding voldoen aan de vooropleidingseisen (7.24) en - voor zover van toepassing - aan de nadere vooropleidingseisen (7.25) en de aanvullende eisen (7.26 en 7.26a).
1.5	Toelatingsonderzoek. Studenten van 21 jaar of ouder die niet aan de vooropleidingseisen voldoen ondergaan voorafgaand aan de inschrijving voor de opleiding een toelatingsonderzoek (7.29).
Doel van het toelatingsonderzoek is vaststellen of de aankomende student geschikt is voor het betreffende onderwijs en de Nederlandse taal voldoende beheerst om met vrucht het onderwijs te kunnen volgen. Het instellingsbestuur laat zich bij haar toelatingsbeslissing adviseren door een door haar ingestelde commissie (7.29). De eisen die bij het toelatingsonderzoek worden gesteld zijn opgenomen in de onderwijs- en examenregeling (7.29).	

2. ONDERWIJS	
2.1	Informatie. Het instellingsbestuur verschafft tijdig goede informatie over de inhoud van het onderwijs (7.13, 7.15).
<p>Het instellingsbestuur stelt voor elke opleiding of groep van opleidingen een onderwijs- en examenregeling vast met duidelijke en volledige informatie over de opleiding (7.13). In de onderwijs- en examenregeling worden de procedures en rechten en plichten vastgelegd met betrekking tot het onderwijs, de tentamens en de examens. Daaronder worden ten minste begrepen (7.13):</p> <p>a. de inhoud van de opleiding en van de daaraan verbonden examens,</p> <p>b. de studielast van de opleiding en van elk van de daarvan deel uitmakende onderwijseenheden,</p> <p>c. de inhoud van de afstudeerrichtingen en de uitstroomvarianten van de opleiding,</p> <p>d. de kwaliteiten op het gebied van kennis, inzicht en vaardigheden die een student zich bij beëindiging van de opleiding moet hebben verworven,</p> <p>e. de voltijdse, deeltijdse of duale inrichting van de opleiding,</p> <p>f. de wijze waarop de studievoortgang wordt bewaakt,</p> <p>g. de gronden waarop de examencommissie voor eerder met goed gevolg afgelegde tentamens of examens in het hoger onderwijs, dan wel voor buiten het hoger onderwijs opgedane kennis of vaardigheden, vrijstelling kan verlenen van het afleggen van een of meer tentamens.</p>	
2.2	Opleiding. Het onderwijs wordt aangeboden in de vorm van opleidingen: een opleiding is een samenhangend geheel van onderwijseenheden gericht op de verwezenlijking van welomschreven doelstellingen op het gebied van inzicht, kennis en vaardigheden, met een nader onderbouwde studielast die in overeenstemming is met de wettelijke eisen (7.3).
De studielast van elke opleiding en elke onderwijseenheid wordt uitgedrukt in studiepunten. De studielast voor een studiejaar bedraagt zestig studiepunten (EC). Zestig studiepunten is gelijk aan 1680 uren studie (7.4). De studielast van een BA-opleiding in het hbo is 240 EC. De studielast van een MA-opleiding in het hbo is 60 EC (7.4b).	
2.3	Studeerbaarheid. Een opleiding is zo ingericht dat een student redelijkerwijs in staat wordt gesteld om te voldoen aan de interne normen voor de studielast en de externe normen voor de studievoortgang (7.4; 7.14).
De studielastnormen zijn geëxpliciteerd en het programma is zo ingericht dat de opleiding studeerbaar is. Als een voltijdprogramma gebaseerd is op meer dan 60 EC per jaar wordt verwacht dat het instellingsbestuur aantoont dat dit niet ten koste gaat van de studeerbaarheid van het programma. De studielast wordt periodiek geëvalueerd (7.14).	
2.4	Propedeuse. Elke hbo-opleiding heeft een propedeutische fase met als functie oriëntatie, selectie en verwijzing van de student (7.8).
Aan de propedeutische fase is een propedeutisch examen verbonden, tenzij in de onderwijs- en examenregeling anders is bepaald. De studielast van de propedeuse is 60 EC.	

2. ONDERWIJS	
De propedeuse is gericht op het verkrijgen van inzicht in de inhoud van de opleiding en op verwijzing en selectie aan het eind van de propedeutische fase (7.8).	
2.5	Uitvoering. Het onderwijs wordt verzorgd overeenkomstig het beleid en de procedures die binnen de instelling gelden en overeenkomstig de wettelijke voorschriften.
3. TENTAMINERING, EXAMINERING	
3.1	Informatie. Het instellingsbestuur verschaft voor elke opleiding goede informatie over de inhoud van de tentamens en de examens (7.13).
De onderwijs- en examenregeling bevat in ieder geval informatie over (7.13):	
<ul style="list-style-type: none"> a. aantal en volgtijdelijkheid van tentamens en de momenten waarop deze afgelegd kunnen worden, b. de volgorde waarin, de tijdvakken waarbinnen en het aantal malen per studiejaar dat de gelegenheid wordt geboden tot het afleggen van de tentamens en examens, c. waar nodig: de geldigheidsduur van met goed gevolg afgelegde tentamens, d. of de tentamens mondeling, schriftelijk of op een andere wijze worden afgelegd, e. de wijze waarop lichamelijk of zintuiglijk gehandicapte studenten in de gelegenheid worden gesteld tentamens af te leggen, f. de termijn waarbinnen de uitslag van een tentamen bekend wordt gemaakt, g. de wijze waarop en de termijn waarbinnen de student inzage krijgt in zijn beoordeelde werk en kennis kan nemen van vragen en opdrachten en van de normen aan de hand waarvan de beoordeling heeft plaatsgevonden, h. waar nodig, dat het met goed gevolg afgelegd hebben van tentamens voorwaarde is voor de toelating tot het afleggen van andere tentamens, i. waar nodig, de verplichting tot het deelnemen aan praktische oefeningen met het oog op de toelating tot het afleggen van het desbetreffende tentamen. 	
3.2	Benoeming en samenstelling examencommissie. Het instellingsbestuur stelt per opleiding of groep van opleidingen een examencommissie in (7.12).
Het instellingsbestuur benoemt de leden van de examencommissie op basis van hun deskundigheid. Tenminste één lid is als docent verbonden aan de opleiding (7.12a). Het instellingsbestuur zorgt dat het onafhankelijk en deskundig functioneren van de examencommissie voldoende is gewaarborgd (7.12b).	
3.3	Taken examencommissie. De examencommissie stelt op objectieve en deskundige wijze vast of een student voldoet aan de voorwaarden die de onderwijs- en examenregeling stelt ten aanzien van de kennis, het inzicht en de vaardigheden die nodig zijn voor het verkrijgen van een graad (7.12).
De examencommissie (7.12b):	
<ul style="list-style-type: none"> a. borgt de kwaliteit van de examens en tentamens, b. stelt regels vast over de uitvoering van haar taken en de maatregelen die zij kan nemen, c. stelt richtlijnen vast om de uitslag van tentamens/examens te beoordelen en vast te stellen, d. verleent vrijstellingen voor het afleggen van een of meer tentamens, e. beslist in geval van fraude van studenten, f. stelt jaarlijks een verslag op van haar werkzaamheden t.b.v. instellingsbestuur of decaan. 	

Colofon**Publicatie**

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

Uitgave

Inspectienummer: 2012-031
ISBN: 978-90-8503-299-1
Deze publicatie is te downloaden van www.onderwijsinspectie.nl
© Inspectie van het Onderwijs | November 2012